50-Т ЧЫЛГА ЧЕДИР
54 ХОНУК АРТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1967 ч. СЕНТЯБРЬ 13 СРЕДА № 217 (6854).

Өртээ 2 көп.

А. Н. Косыгиннин М. Риад-биле беседазы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Каттышкан Араб Республиканың Даштыкы херектер Министри Мазмуд Риадты сентябрь 11-де хүлээп алган.

Израиль агрессиянның уржуктарын узуткаарынга хамаарышкан база ССРЭ биле КАР-ның кайызынга-даа бир домей сонуургаачыг оске-даа айтырыгларның талазы-биле А. Н. Косыгиннин, М. Риадтың аразынга беседа болган. Беседа найыралчы байдалга эрткен. (СЭТА).

«Космос-175» — ужудуушкунда

СЭТА-ның дыннадыы

Совет Эвилелиниге 1967 чылдың сентябрь 11-де Черниң «Космос-175» дээр кылымал спутникин эдлчет ёзугаар салып үндүрген.

Спутникте 1962 чылдың март 16-да СЭТА-ның чарлааны программаны ёзугаар космос делгемин шинчилээрин үргүлүүлээр эртем аппаратуразын тургускан.

Спутникти Чер кырындан аң ыраары 386 километр, чер кырын эң чоок долганыры — 210 километр болур кылдыр салып үндүрген.

Спутникте эртем аппаратуразындан аңгыда, 19,995 мегагерц частоталыг ажылдаар радиодамчыдыкчы; орбита байдалын ылап хемчээр радиосистема; приборларның болгаш эртем аппаратуразының ажылдап чоруурунуң дугайында Черже медээлер дамчыдар радиотелеметрия системазы бар.

Спутникте тургускан аппаратура ой-тавында ажылдап чоруур.

Башкарылга-саналга төвү келген медээлерни сайгарып ажылдап турар.

ТАРАА — БИСТИҢ БАЙЛААВЫС, ОНУ ЧИДИРИГ ЧОККА АЖААП АЛЫЫЛЫҢАР!

Дүжүттү хумагалаар

Юбилейлиг чылдың дүжүдүнүң ажаап алыышкыны чер болганда чоруп турар. Ам республикада 75 муң гектар ажыг тараа болгаш тараа-бобы культуралары кестинген болгаш ооң эвээш кезии бастыртынган. Кайы-даа черде дүжүт чаагай. Ол дээрге Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң Совет эрге-чагырганың чартын чүс чыл болур алдарлыг байырлалынга уткуштур тарып, өстүрүп алган дүжүдү-дүр.

Бедик дүжүттү өстүрүп алыры тараажыларның бирги улуг сорулгазының чедип алдынганы болур, а ийиги улуг сорулга — ол дүжүттү ажыл-агыйжы ёзу-биле камныг ажаап алыры болур. Бо чылын тарааларның быжыды орайтааны-биле ажаап алыышкын эрткен чылгызындан дыка хожудаан, бүгү ажыл-агыйларга аңгылап ажаар арганы калбаа-биле ажыглаар ужурга таварышкан. Бо чорук ажылдың хуусаазын база узаттырып турар. Ынчалзажок юбилейлиг чылдың дүжүдүн шалыпчы ёзу-биле, камныг, чидириг чокка бүрүн ажаап алыр ужурлуг. Ол дугайында четчир шак-үе ам-даа бар, ажыл-агыйларның техникитиг күжү улуг, механизатор кадрларның саны-даа четчир, мергежили-даа бедик.

Ындыг турбуже чамдык черлерде тараа хөй, чамдыызы чедир быштаан, «нүш четтинмес» суг деп алгаш, чоннуң байлаа болур тарааны хамаан чок көөр, малга одарладыр, төп будаңнаар чоруктуң чижектери кестүп турар апарган. Кызылдың сайгарылга баазазынче Таңды, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйларындан тараа сөөртүп турар автомашиналарның кузовтарының кырында шывыг чок, долдур уруп каан тараалар багай оруктарга машина маңнаарга төктүп-чайлып чоргулаар, ам безин кол оруктарда төгүлген тараалар кестүп турар апарган.

«Барлык» совхозтуң Хөнделек салбырында, СЭКП XXII съездизи аттыг совхозтуң Бора-Хөл бригадазының Ооруг шөлүнде кызыл-тастарын тавычалардан бөлдүрүп бастырганында чидириг хөй, хоорзун аразында бөлүк-бөлүк сыптар хевээр чыткылап калгылаан. Мону бригадирлер-даа, агрономнар-даа хынап, хемчээн албайн турар. Мындыг чидиригниң бир чылдагааны бедик сыптыг тарааларны нормадан ажыр өрүледир кестиргениниң болу бээр.

Тарааны малга одарладыр, чаза бастырар чоруктуң фактыларын «Шынның» бижикчилери илередип турар. Ылаңгыя суурлар чурттакчыларының хууда малын сула салып турарындан чоогунда тарааларга олар одарлап хүнээр. Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтуң тарып боозадылга пунктузунга келген хөй хойлар тараага кирип турар болгаш оон-даа өске.

Тарааны мынчаар, кайы хамаан чок ажаап, малга төтчегледип болбас! Тараа — бүгү улустуң байлаа, ону камныг, хумагалыг ажаап алыр херек. Бо хүннерниң сорулгазы — килограмм тараа дээш демисел, ажылдың темпизи болгаш шынары.

Агрономнар, бригадирлер, учётчиктер агрегат бүрүзүнүң ажылын үүгле сан талазы-биле эөс, шынар талазы-биле база көөр ужурлуг. Ажаап алыышкынга социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде, ажылдың эң эки шынары дээш деп айтырыгже кол кичээнгейни салыр херек. Агрегат бүрүзүнүң канчаар ажылдап турары агрономнарның, механиктериниң хайгаараалынга турар, олар механизаторларга дузалаар, оларның харыысалгазын бедидер, негелдени дыңзыдар хүлээлгелиг, үүгле гектар саны сүрер чоруту болдурбас.

Тарааның чидирии шаңнарга арыглап, дүжүрүп, чудүрүп турда база аажок болуп турар. Баш удур белеткеевейн, кажан ажаап алыышкын эгелей бээрге, үүгле кырында сигенин буу-хаа сивирип каан, довурактыг, өл-шыктыг шаңнар хөй. Ындыг шаңнарга урган, арыглаан тараалар довурак-биле холужуп, дашкаарлап чоруп турар. Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң Хайырлыг бригадазының шаңының байдалы ындыг. Шаңга келген килограмм тараа бүрүзү күрүнеиниң болгаш ажыл-агыйның бодунуң шыгжамырынга бүрүн кирген турар кылдыр тарааны ажыл-агыйжы ёзу-биле арыглап савалаар — шаңда ажылдап турар колхозчуларның, совхоз ажылчыннарының, шефчилериниң сорулгазы, хүлээлгези ол.

Партия организациялары ажаап алыышкын ажылын удуртурда, ону шалыпкын чорудары-биле кады ооң шынарынче, бүгү тарааны чидириг чок ажаап алырынче күштү салыр ужурлуг. Коммунистер, комсомолчулар болгаш улусчу контролёрлар чидириг-биле демиселге кол күш болур. Ажаап алыышкын үезинде тараага чидириг болган таварылга бүрүзү оларның көрүнгүр карактарындан чайлавас болгаш анаа эртпес ужурлуг.

Улуг Октябрьның байырлалынга уткуштур Төрээн чурттуң шыгжамырынга 80 муң тонна тарааны урар дээн Тываның тараажыларының хүлээлгезиниң, келир чылдың дүжүдүнге үезин уруушкынунуң болгаш ажыл-агыйларның өске-даа хереглелериниң чедиишкинниг күүсеттинери бүгү тарааны дүрген, хумагалыг ажаап алырындан хамааржыр.

Шилчиир Кызыл тукту тургускан

Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелериниң үезинде шилчиир Кызыл тукту тургузар дугайында СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлели доктаал үндүрген. Ук доктаалда айытканы болза:

Республиканың районнарының талазы-биле ажаап алыышкынга болгаш күрүнеге тараа садарынга социалистиг чарыштың түңнелдерин 10 хонук санында (сентябрь 10, 20-де болгаш октябрь 1, 10-да) үндүргеш, тиилекчи районга шилчиир Кызыл тукту болгаш 250 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсыр.

Бирги декадада Кызыл тукту Каа-Хем районга

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлели дүжүттү ажаап алырының болгаш тарааны күрүнеге садарының талазы-биле республиканың районнарының социалистиг чарыжының сентябрьның бирги декадазының түңнелдерин чугаалажып көргеш, сентябрь 10-га чедир республика ниитизи-биле 75678 гектар черниң тараа культураларын кезип, ооң чүгле 29004 гектарын бастырганын демдеглээн. Күрүнеге 22873 тонна тарааны саткан, азы планның 38,1 хуузун күүсеткен.

Юбилейлиг чылдың дүжүдүн ажаап алырынга болгаш тарааны күрүнеге садарының талазы-биле Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары мурнап, ажаап алыышкынның планын 39,6, а күрүнеге тараа садарының планын 58,7 хуу күүсеткен. Таңды районнуң болгаш Кызыл хоорай Совединин ажыл-агыйларының тараажылары база багай эвес ажылдап турар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң доктаатканы болза:

1. Дүжүт ажаап алырының болгаш тарааны күрүнеге садарының талазы-биле шилчиир Кызыл тукту болгаш 250 рубль шаңналды сентябрьның бирги декадазында тиилекчи болган Каа-Хем районга (СЭКП райкомунуң бирги секретары **Н. П. Федоров**, райкүүском даргазы **К. С. Очур-оол**, көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги **Г. А. Киселев**) тыпсыр.

2. СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, көдээ ажыл-агыйларның партия организацияларынга болгаш удуртукчуларынга даасканы болза:

а). ажаап алыышкынның болгаш күрүнеге тараа садарының темпилерин дүргедирии-биле чергелештир мал чеминиң белеткелин, аңгыс аңдарылгазын болгаш келир чылдың дүжүдүнге үезин уруушкунун чорудар;

б). юбилейлиг чылда алган хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүселдези дээш тус-тус совхозтар, колхозтар, бригадалар аразынга социалистиг чарышты улам калбартыр.

ШЕФТЭЭШКИН

Бай-Тайга районнуң Тээли суурунуң ажылчын, албан-хаакчылары «Тээли» совхозтуң мал чеми белеткээринге шефтээшкин кылган. Аңаа 40 ажыг кижи ажылдаан.

Совхозтуң Кызыл-Даг салбырының Ажыг-Кара-Суг деп черде тараан көк-сулазын ол хүн ажааган. Шефтээшкиниң түңнелинде 122 тонна көк-суланы бөлүп сараттаан болгаш 68 тоннаны малчыннарның кыштагларында чедирген. Шефтээшкинге суурнуң чурттакчыларындан аңгыда «Тээли» совхозтуң ажылчыннары, малчыннары база киришкен. Ынчангаш ниитиан-биле 200 чыгам кижи ажылдаан.

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң дүжүт ажаап алыышкынын чедиишкинниг чорудуп турарынга Кызылдың № 2 АТА-зының ол ажыл-агыйда барган бөлүк чолаачыларының киирип турар үлүг-хуузу база көскү. Чолаачы Виктор Поповтуң баштааны бөлүк чолаачылар комбайннардан шаңче тараа сөөртүп хүнээш, кежээ Кызылдың сайгарылга баазазынче бир-бир машина ишти тарааны база сөөртүп четтигип турар.

ЧУРУКТА: чолаачы В. ПОПОВ.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

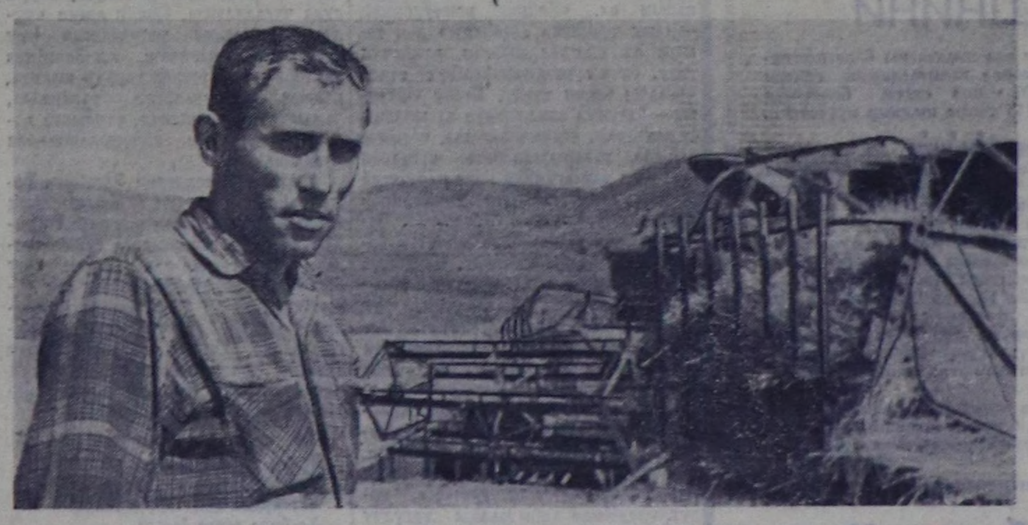

ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

Сентябрьның баштайгы он хонуунуң төнчүзүүнге чедир республикада 75678 гектар тараа кестиген, ол болза тарылга шөлүнүң 30 хуузудур. Бастырган тараа—29004 гектар, а дүжүт гектарга онаалтыр ортумаа-биле 12,2 центнер болган.

Сентябрьның 12-ге чедир күрүнеге 25007 тонна тарааны саткан, ол—планның 41,7 хуузу.

Сөөлгү беш хонукта ажаап алыышкынның темпизи биче бедээн, ынчалза-даа бар аргаларга ол ам-даа дүүшпейн турар болгаш кышкы соок эгелээринин бетинде ажаап алыышкынны доозуп алырынга четпес болуп турар-дыр. Сентябрьның 10 хонуктарында тараа ажаашкынының немелде өзүлдези 19 хуу болган. Тарааның 70 хуузу ам-даа кестинмээн. Колхозтарның болгаш совхозтарның партия организациялары, көдээ ажыл-агыйның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери, ховунуң бүгү ажылчы чоннары күш-ажылчы чүткүлдү кошкатпайн турган, юбилейлиг чылдың ажаап алыышкынын эң дүргени-биле доозуп алыр, Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга алдар кылдыр алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартыр ужурлуг.

Бо чылдың ажаап алыышкынында бергелериниң бары чугаажок. Хөй чаашкынның болгаш хар дүшкениниң түңнелинде республиканың чамдык районнарында тараа чыткылапкан. Ынчалзажок, мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазының айтып турарындан алырга, бир эвес чыдыпкан тарааны ажаап алырының мурнакчы аргаларын неттередир талазы-биле тускай эртемниглер тывынгырын, инициативазын көргүзер болза, колхозтар болгаш совхозтар ол бергелерни тиилеп шыдаар.

Чижээлээрге, «Барлык» совхозта Барыын-Хемчиктиң көдээ ажыл-агый бүлүрүлге эргелелиниң кол инженери Г. А. Силкиниң удуртулгазы-биле комбайннарның хедерлериннге аңаада кезер аппараттың орнунга ийи бижектиг кезер аппараатты тургузуп алгаш, ону ажыглап эгелей берген. Өске ажыл-агыйларның удуртукчулары-биле болгаш тускай эртемниглери-биле аңаа чоруткан семинар болза, чыдыпкан болгаш аажок сырый тарааны ажаарынга ындыг арганың бедик ажыктыын көргүскен. «Шекпээр» совхозта болгаш «Большевик» колхозта ону база ынчаар кылып эгелээн.

Универсалдыг мотовила-биле дерээн «ЖВН-6» жатка Таңды районнуң чыдыпкан тараа ажаалгазынга калбаа-биле ажыглаттынып турар. Бобылар ажаар «ЖБА-23,5» жаткаларны (эксцентриктиг мотовилалыг болгаш тараа сывы көдүрер түүлдүг) ажыглаары эки түңнелдерни база берип турар.

Дүжүт ажаап алыышкыны-биле, үрезин уруушкуну-биле болгаш күрүнеге тараа садары-биле чергелештир ниитиниң мал ажылынга чемнер белеткээрин база уттуп болбас. Сентябрьның 10-га чедир республикада чайгаар үнген, тараан сигенин 64602 тоннаны белеткээн, ол—планның 52,8 хуузу-дур.

Барыын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнар бо чылын сигеи белеткелин багай эвес организастаан. Ол районнарга сиген белеткелиниң чедиишкинниг болурун, бирээде, күш-ажылды эки организастааны болгаш техниканы чөп ажыглааны хандырган. Чижээ, «Сүт-Хөл» совхозка трактор-биле болгаш аътбиле сиген кезер бүгү машиналарны ажылдаткан, 54 кижи хол-биле кезип турган. Ленин аттыг колхозка—70 кижи аңаа турып, база ынчаар ажылдаан. Ынчангаш оларда сиген кезериниң планын 93—98 хуу күүседишкен.

Аңаа масса-политиктиг ажылды багай эвес организастаан, социалистиг чарыштың түңнелдерни өйүнде кылып турган, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннериниң хемчеглерин ажылдап кылгаш, ону калбаа-биле ажыглаан. Барыын-Хемчик районга сиген белеткелинче барык бүгү малчыннарны хойжу бригадаларга, сүт-бараан фермаларынга чедир хаара тудуп, мал чемнерин белеткээриниң онаалгаларын чедирген.

Сиген белеткээр талазы-биле куду темпилиг районнар: Таңды (41,8), Улуг-Хем (53) болгаш Бии-Хем (44,8 хуу). Оларда колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглери мал чемнери белеткээр талазы-биле бар аргаларны бүрүн ажыглап шыдаваан, үнелиг үени эрттирипкен. Чижээ, сиген белеткээр планын үүгле 21,6 хуу күүсеткен «Найырал» совхозтуң директору болгаш зоотехник ажылдакчылары мал кыштагладыышкынын канчаар организастаар деп турарларыл?

Малдың бөдүүн чемнерин белеткээриниң саваң бөлери ышкаш курлавырын база уттуп болбас. Ынчалза-даа хыналданың көргүскениниден алырга, республиканың барык бүгү ажыл-агыйларында, саваң сөөртүр, пресстээр ажылды чоруттпайн турар.

Ховуларның болгаш фермаларның ажыл-ишчилери! Ажаап алыышкын ажылын улам калбартпышаан, кыштың чоокшулап орарын минута-даа утпаңар! Ниитиниң малынга бөдүүн болгаш шыктыг чемнерин хөйү-биле белеткеңер!

Африка чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының Ассамблеязының даргазынга

КИНШАСА ХООРАЙ.

Африка чаңгыс эп организациязының Ассамблеязының ажыттынып турар хүнүнде ооң киржикчилериге — хостуг Африканың күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарынга Совет Эвилелиниң улустарының болгаш чазааның чүректиң ханызындан байырын болгаш чаагай күзээшкиннерин дамчыдып тур мен.

Делегейде дүшкүүрлүг чорук күштелип, Африкада дайынның болгаш тайбыгның айтырыглары улам чидиг тургуступ турар мындыг үеде силерниң Ассамблеяңар чыылган-дыр. Төөгүнүң бурунгаар базымын херекте алырып күзевейн, империализмниң күштери чидирген тергииделин катап тургузарын, хосталаган чурттарның улустарының хамаарышпас чоруун болгаш дешпилгелиг чаалап алышкыннарын чок кылырын оралдажып турар. Вьетнамда империалистиг агрессия күштелип турар. Африка чаңгыс эп организациязының кежигүнү болуп турар Каттышкан Араб Республиканың болгаш өске-даа араб чурттарның девискээрлери шериг эжелелинде таваржып турар-дыр. Даштыкы хөлезеленикчилер Конго Демократтыг Республиканың херектеринге ажык чепсектиг холгаарлаашкынны боттандырып. Африка диптиг өске-даа күрүнелеринге удур суулчаалерни болгаш төөгээлерни организастап турар-дыр.

Империализмге удур, агрессияга удур болгаш бот эргелиг күрүнелериниң иштики херектерин холгаарлаар чоруктарга удур, колониализмниң болгаш реакцияның сөөлгү чөлеңгиштерин чок кылырының, бызыг тайбыгны болгаш бүгү-ниитн аймыл чок чорукту хандырарының улуг чаагай сорулгазын боттандырар дээш демиселге тайбыгга ынакшылдыг бүгү-ле чурттарның болгаш улустарының дем каттыштырган болгаш шиитпирлиг хемчеглери ол байдалдарда онза чугула ужур-дузалыг болуп бар чыдар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының түңнелинде нацилар аразында харылзааларга деп эргениң ленинчи принциптерин бадыткаан болгаш кижини кижи мөлчүүр чорукту бодунун чуртунга кезээ шагда турбас выдыр чок кылган совет улус Африканың улустарының бүрүн национал хосталгазы дээш чайгылыш чок быжыы-биле туржуп турар. Улуг Октябрьның бежен чылының чылында совет улус болгаш ооң чазаа национал-хосталгалыг шимчээшкиниин күштери-биле бодунун долу эпсеткил каттыштырылгазын база дагын байырлалдыг медеглеп тур.

Боттарының антиимпериалистиг, антиколониалдыг демиселинге африка чурттарның болгаш улустарның чаңгыс эвин база сырый каттыжыышкынын быжыглаарынга. Африка чаңгыс эп организациязын африка эпсеткил каттыштырылгазының дээштиг органы болдурарынга силерниң Бедик конференциянар идиг бээр дээрзинге бүүрел илерсдирин чөшээреп көрүнөр. Ол чаагай херекке Ассамблеяның киржикчилери улуг чедишкиннерлиг болурун сеткилдин ханызындан күзээр-дир мен.

А. КОСЫГИН,
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

Москва, Кремль,
1967 чылдың сентябрь 11.

БАЙЫРЛАЛГА ТӨЛЕПТИГ БЕЛЕТКЕНИР

Сентябрь 11-де СЭКП Тыва обкомунга Совет эрге-чагырганың 50 чылынын байырлалын эрттиреринин белеткелдериниң дугайында СЭКП райкомнарының секретарьлары, райкүүском даргаларының оралакчылары, районнарның культура килдистериниң эргелекчилери, Культура бажыңдарының директорлары, чамдык министерстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары болгаш партия, комсомол дээш өске-даа активтериниң төлээлекчилери киришкен хурал болуп эрткен. Хуралды СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока ажыткан.

Бо хуралга районнарның пропаганда болгаш агитация талазы-биле ажылды харылап турар секретарьлары ийикпе азы райкүүскомнарның даргаларының оралакчылары, чамдык районнарның культура килдистериниң эргелекчилери боттарының районнарында улуг байырлалга угкуштур белеткелдериниң бүгү талалыг чоруп турарының дугайында тодаргай ынналдыгларын кылгылаан.

Баштай СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Салчак сөс алган. Ол районда 14 клуб, 3 культура бажыңнары, көдээ черлерде 14 болгаш район төвүнде бир библиотека бар. Хөндергей болгаш Кызыл-Тайга көдээ клубтарындан аңгыда үстүнде культура албан-черлериниң септелгези доозулган болгаш кышкы байдалга ажылдаарынга белен.

Өске районнарда дег Чөөн-Хемчиктө база-ла байырлалды канчаар эрттириниң белеткелин организастап, ооң боттанылышкынының канчаар чоруп турарын хынаар, херек апарганда арга-сүмени кадар тускай комиссияны тургускан. Ол ышкаш колхозтарның, совхозтарның парткомнарынга байырлал хүннеринде ажылчы чоннарның болгаш школачыларның чыскаалдарын эрттириниң болгаш митингилер организастаарының талазы-биле сүмелерни берген.

Бо районда 19 турум болгаш 3 көжүп чоруур кинолар бар. Оларның бирээзи-ле байырлал хүннеринде 2—3 янзы киноларны үндүрер. Ынчангаш ол хүннерде чонга көргүзер киноларны амдыгааштан шилип эгелей берген.

Суурларның кааталга-шимелдези кандыг болурун партия райкомунга болуп эрткен колхозтарның болгаш совхозтарның партия организацияларының секретарьларының хуралында чугаалашкан. Ленин аттыг колхоз, «Чыраа-Бажы» совхоз ол ажылды ам боттандырып киришкен.

Ол ышкаш Чадаана хоорайны байырлалга белеткээр талазы-биле баштайгы ажылдарны чорудуп эгелээн. Кайы организация кандыг лозун, плакаттар, стендилер кылырын хуваагаан, ооң эскизтерин (төлевилелдерин) чогаадып белеткээн.

Районнуң хлеб заводу болгаш амданныг чем кылыр цех ноябрь 1-ден эгелеп байырлал столунга хереглээр торттар болгаш өске-даа чем аймаан быжырып эгелээр. Ону бүгү суурларже, фермаларже шалыпкын чедирерин организастаар биз деп эш Салчак бодунун чугаазының төнчүзүнде чугаалаан. Чөөн-хемчикчилериниң бо эгелелин практикага ажыглаарын өөренип көөр херек.

Таңды райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Романенко базала бо талазы-биле кылдынган болгаш ам чорудуп турар хемчеглерге доктааган. Ынчалза-даа Таңдының культура одагларының кышкы байдалга белеткелинде четпестер хөй. Одаар ыяш болгаш хөмүр даш амдаа чедир белеткеттинмээн. Черде ынчаш культура албан черлерин оттулар чүүл-биле хандырарының байдалы республикада ниитизи-биле куду деңнелде. Ниитизи-биле клубтар болгаш библиотекаларга, культура бажыңнарына одаза чогуур ыяштың үүгле 50, хөмүр даштың 30 хуузун сөөрткен болуп турар.

Бир кол кичээнгейни байырлал бетинде ажыглалга киирер деп турар культура одагларынче салыр апаар. Чижээ, Бай-Тайганың Тээлиде чаа туткан Культура бажыңының ажыглалга киирилгези үүгле «Универсал-6» деп ийи котелдук, монтажниктериниң чедишпези-биле саадап турар.

Тес-хемчилериниң белеткелдер практиказында бир чаа үүлү — районнуң улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезин организастаар деп турары. Ол ышкаш ыраккы одарларда мал одарладын турар малчыннарның медицина хөндырылгазын экижидер дээш О. Шынаада медпунктуну хөй-ниити күжүбиле кылып, суурларның кудумчуларынга ыыткыр чугаалаар радиодериг-хереклелдерни тургузарының хемчээн база ап эгелээн. Чүге дизе, байырлал хүннеринде бүгү чурттакчылар бажыңнагдаа олура, кудумчуга селгүүстеп-даа чораан, радио дамчыштыр хөглүг оюн-тоглааны дыннаан турар ужурлуг. Мону база чер болганга организастаары чугула.

Найысылал—Кызылдың улуг байырлалга бүгү тала-биле белеткелдериниң дугайын СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш Киселев чыылганнарга сонуургаткан. Кызылдың улетпүр бүдүрүлгелери 3 айларның бүдүрүлге планын 106,8 хуу күүсеткен ийикпе азы 12 миллион, 802 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер турган, 13 миллион 667 муң рубльдиң продукциязын бергеп. Байырлалдың чыскаалынга колониалларның канчаар чоруур болгаш оларның кааталга-шимелдези кандыг болурунуң планын тургузуп эгелей берген.

Районнарның төлээлекчилериниң аңгыда бо хуралга СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Ю. Л. Арапчын, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Х. А. Анчинма, Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку болгаш өскелер-даа чүве чугаалаанар.

Хуралдың түңнелинде СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока сөс ап чүве чугаалаан. Ол хамыкты мурнай, күрүне мурнунга алган план-чагыгларын, бежен чылга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни ажыл-агыйларын, ниитизи-биле республиканың канчаар күүседип турарынче улуг кичээнгей салырының эргежок чугулазын чугаалаан. Ооң-биле капсырлаштыр чурттакчы чоннуң бажың-балгадын, медицина, культура албан черлерин, чүнар бажыңнарны, хлеб быжырар черлерни, малчыннарның өглерин кышка белен кылдыр септээринин, одаар үүлдү четчир кылдыр белеткээриниң, совхозтар, колхозтар төптеринге, фермаларга, чаагайжыдылга ажылдарын чорударының, кааталга-шимелдени кылырының, чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидериниң эргежок чугула хемчеглерин доп-дораан алырын, ону улам күштелдирерин эш Тока онзалап демдеглээн.

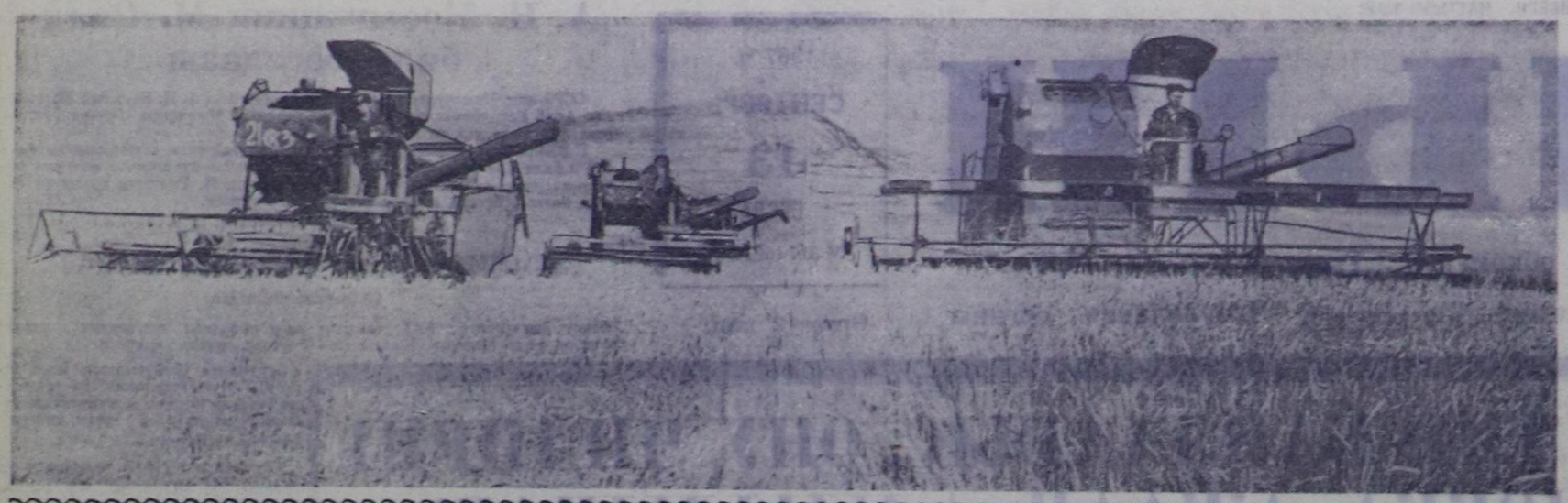

«Көк-Тей» совхозта хову ажылдары уламчылавышаан. Юбилейлиг чылдың чаагай дүжүдүн дүрген ажаап доозар талазы-биле механизаторлар бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Чижээлээрге, комбайнер Н. Хафизов сезонда 600 гектар тарааны тавычалай база 600 гектарны бөлүп бастырар хүлээлгени алган.

ЧУРУКТА: «Көк-Тей» совхозта дүжүт ажаап алышкыны.

С. ФЕОКТИСТОВТУН фотозу.

ДОКТААЛ, КҮҮСЕЛДЕ

Кодээ Совет — эрге-чагыга органнарының эн кол адырларының бирээзи болур. Ол чон-биле сырый харылзаалыг. Ынчангаш Советтерниң бүгү ажыл-хереэнге чоннуң доктаамал киржилгезинден оон ажыл-чорудулгазының чедишкининг болуру кол хамааржыр. Кодээ Советтерниң бир чугула ажыл-чорудулгазы чоннуң амыдыралчы негелделерин бүрүн хандырары болур.

Улуг-Хем районнуң девискээринде ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай база 6 кодээ Советтери туруп турар. Районнуң бүгү Советтеринге 344 депутат соңгуттурган.

Партияның XXIII съездизиниң шиитпирлерин база «Ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш, районнуң чамдык кодээ Советтери боттарының ажылын идепкейжидип, улус ажыл-агыйын болгаш культура тургузуушкунун шын организастаарынга киржир доктаамал комиссияларның ролюн база организас-массалыг ажылды бедидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан. «Кодээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын чамдык кодээ Советтер сессияларынга чугаалажып көрген. СЭКП Улуг-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралынга Советтер ажылын экижидер дугайында тускай хемчеглерни чогаадып кылгаш бадылаан.

Культура болгаш амыдырал хандырылга айтырыгларын база хей-ниити организацияларының ажылының дугайында айтырыгларны сессияларга, күүском хуралдарынга чугаалажып турар. Бирги чартык чылда район Советиниң күүскому кодээ Советтер даргаларының болгаш секретарьларының 2 хонуктуг, эш-хуузунуң суд-тарының даргаларының чаңгыс хонуктуг семинарын организастап эрттирген.

Чамдык Советтер боттарының организас-массалыг ажылын алээн экижидип, сессияларны өй-шаанда чыылдырып, күүскомга чугаалажыр айтырыгларны белеткээш, бедик деңнелге эрттирип турар. Ындыг Советтерде хей-ниити организацияларының ажылы база-ла эки тургустунган.

Көк-Чыраа кодээ Совединде чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы Алексей Дугаржап) эки ажылдыг. Комиссияның кежигүннериниң ажылы хуваатты-нган. Оларның удуртулгазы-биле Көк-Чырааның бүгү чону төрээн суурун чаагайжыдып ногаанчыдарынга идепкейлиг киржип, 3100 дөс ыышты тарып олурткан.

Кодээ чоннуң амыдыралының культуразын бедидер талазы-биле Арыг-Бажының хереэженнер чөвүлели (даргазы Серин Монгуш), Көк-Чырааның (даргазы Мария Дагбылдай), Ак-Талдың (даргазы Шулуу Менди) элээн ажылдарны кылып чоруткан. Хол-биле даараан уран шевер кылыгларның делгелгезин 3 катап организастаан. Культура болгаш амыдырал хандырылга талазы-биле чарыштың түңнелин ай санында үндүрүп, тиилекчилерге шилчиир вымпелдерни тыпсып турар.

Торгалыг болгаш Көк-Чыраа кодээ Советтеринге хамааржып турар культура чырыдыышкын албан черлериниң септелгезин болгаш одаар ыяш белеткелин багай эвес чоруткан.

Үстүнде айыттынган чедишкиннер-биле чергелештир районнуң Совет органнары организас-массалыг ажылды СЭКП ТК-ның доктаалының негелделеринге дүүштүр эде организаставайн турарын айтыр херек. Хоорай болгаш кодээ Советтериң ажылын райкүүском эрөңгей удуртуп, оларга практиктиг дузаны чедирбейн келген. Моон ужурунда район Совединиң 75 депутаттарының чүгле 56-зы отчёдун берген, а хоорай Совединиң 50 депутаттарындан чүгле 3 депутат отчёт кылган.

Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң хереэнге чоннуң калбак киржилгезин хаара түтпайн турар. Сессияларга чугаалажыр айтырыгларның шынары куду болуп, ону даалаш-биле эрттирип турар таварылгалар бар. Чижээлээрге, Баян-Кол кодээ Совет (даргазы эш Амыртаа) сессиялар чыылдырының хуусаазын хажыдып турар. 1967 чылдың март айда болуп эрткен чер-чер Советтериниң соңгулдаларының соонда доктаамал комиссиялар тургустунга-ла ай безин четпээнде (апрельде) кодээ Советтиң сессиязынга улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалал талазы-биле доктаамал комиссияның ажылының дугайында айтырыгны дыннап чугаалашкан. Оон дараазында болуп эткен сессияга чүгле магазин ажылының дугайын чугаалашкан чорук кодээ Советтиң эрөңгей ажылын херечилеп турар. Бо Советте чоннуң чагыгларын күүседир ажыл куду деңнелде. Чагыгларны кайдаа демдеглевейн, оларны сайгарып көрбейн турар. Күүском кежигүннери хүлээлгелериниң аайы-биле ажылын мынчага чедир хуваажып албаан. СЭКП ТК-ның доктаалын сессияларга болгаш күүском хуралдарынга чаңгыс-даа катап чугаалажып көрбээн болгаш ону амыдыралга боттандырар талазы-биле кандыг-даа хемчеглер алдынмаан. Кодээ Советтиң күүскомунуң 1967 чылдың III кварталында кылза чогуур ажылының планы безин чок бооп турар. Тургустунган 4 доктаамал комиссия шуут ажылдавайн турар. Кодээ Совет мынчага чедир чон мурнунга отчёдун бербээн.

Чаа-Хөл кодээ Совединиң күүскому (даргазы эш Хүргүлек) СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле ажылды ам-даа чогуур негелдеге чедир чоруттайн турар. Ында хей-ниити организациялары план чок ажылдан келген. Бо кодээ Советтиң депутаттарының хей кезии чон мурнунга отчёдун бербээн. Суурну чаагайжыдып, ногаанчыдарынче кичээнгей салбайн келгенин суурнуң амгы байдалы херечилеп турар.

Депутаттарны дамчыштыр күүскомнуң болгаш өске-даа албан организацияларның удуртукчуларының адынаң кырынга кирген шугумчуледиг саналдарны, соңгукчуларның чагыгларын, моон мурнунда хүлээп алдынган шиитпирлерниң канчаар күүсетпинин турарын райкүүском сонуургап көрбейн келген. Район Совединин депутаттарынга соңгукчуларын киирген 49 чагыгларындан чүгле 26-зы күүсеттинген.

Район Совединин болгаш кодээ Советтериң күүскомнары бо чылдың эткен айларында чон мурнунга отчётарын бербээн. Бо чылдың мартта болган соңгулдаларда район Совединге 9, хоорай Совединге 6, кодээ Советтерге 37 доктаамал комиссия тургустунгулаан. Оларның составында 278 депутат болгаш дыка хей активтер хаара түттунган. Ындыг турбуже районнуң чамдык кодээ Советтериниң доктаамал комиссиялары сессияларга, күүском хуралдарынга айтырыглар белеткээринге киришпейн турар.

Улуг-Хем районнуң Советтериниң организас-массалыг ажылында четпестер чүүден тыптын келгенил дээрге, райкүүском ук ажылды чогуур деңнелинге чедир тургуспаанын база кодээ Советтериң ажылын ханызы-биле өөренип көрбейн, чамдык эки чүүлдерни деткиир, ону амыдыралга нептередир хемчеглерни ап чоруттайн турарында.

Октябрьның 50 чыл оюнга бүгү улустуң белеткелиниң бо чугула үеинде Советтериң организас-массалыг ажылын мындыг куду деңнелге тургузуп болбас. Бо ажылда бар четпестерни кыска хуусаада чайлаткаш, организас-массалыг ажылды СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр бедик деңнелге тургузары эргежок чугула.

М. ОЮН,

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң инструктору.

Теоретиктиг конференция

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң клувунга теоретиктиг конференция болган. Ону Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга турааскааткан.

Октябрьның 50 чылынга СЭКП ТК-ның Тезистеринге холбаштыр үш илеткелдер— «Кодээ ажыл-агыйны кооперастаарының ленинчи планы», «Совет Эвилелиниң 50 чылда эткен улуг оруу», «Бүгү делегей амыдыралынын амгы байдалы» деп илеткелдер болган. Конференцияга суурнуң чурттакчылары дыка хей чыылган болгаш анаа болгулаан илеткелдерни улуг сонуургал-биле дыннап, элээн хей айтырыгларны салгылаан.

Культура ажылдакчылары — тараажыларга

Хову-шөлдү эргип...

Районнуң культура одаглары боттарының ажылын мал чеминиң белеткелин болгаш дүжүт ажаап алышкының чедишкининг эрттиреринче угландырган. Колхозтарда, совхозтарда 15 клубтуң, 3 культура бажыңының бот-тывынгыр артистери уран талантыларын сигенчилерге, тараажыларга, мал фермаларының, бригадаларының ажыл-ишчилеринге бараалгадып, оон-биле кады лекция номчулгазын, беседаларны, мыткыр номчулгаларны чорудуп турар.

«Искра» колхозта клубтуң агиткультбригадазы (удуртукчузу Самдан Хеймер-оол) кыжын, чазын малчыныарже, ховунуң ажыл-ишчилеринче хей удаа четкен. Колхозка мал чеминиң белеткели эгелээри билек, агитбригада ажылын уламчылап, походче үнүшкен. Амга чедир 10 ажыг концертти ажыл-ишчилерге көргүскен.

— Агитбригаданың киржикчилери уран талантызын боттарының колхозчуларынга бараалгадырындан аңгыда, кожавыс ажыл-агыйларының ишчилеринге база аалдап барып, оларны сонуургадып турар бис. Бисте бот-тывынгыр кайгамчык талантылыглар бар. Чижээ, хойжу Ондар Алдын-оол, Раиса Ананды, Иргит Серенмаа, Ховалыг Орус-оол, Валентина Монгуш, Вера Ондар болгаш оон-даа өскелерни киирип болур — деп, Самдан чугаалады.

Сат Алдын-оол удурткан бот-тывынгыр бөлүк артистерни «Чыраа-Бажы» совхозтуң хову турлагларынга бо-ла көрүп болур. Олар национал хептерин кедипкен ырлашкан, танцылаан, уран номчулгалар кылган тургулаар. Күш-ажылчы демнеелче ажыл-ишчилерни сорук киирип, боттарының уран талантызын 18 удаа бараалгатканнар. Кожалары ажыл-агыйларже база барып, ында уран үүл ажылдакчылары-биле дуржулгазын солушканнар. Ажыл-агыйының талазы-биле «Сүт-Хөл» совхоз районда дээре. А уран үүл талазы-биле ол база-ла шыырак. Совхозта Монгуш Шыдар директорлаан Культура бажыңының, Ооржак Даржай-оол эргелекчилээн Кара-Чыраа клувунуң бот-тывынгыр уран үүл бөлүмнериниң киржикчилери концерттерни ажыл-ишчилерге бараалгадып турар.

Культура бажыңының агиткультбригадазы сигенчилерниң доктаамал аалчызы. Мал чеми белеткелинде ажылдап турарларга концертти хей удаа көргүскениер. Агитбригаданың концерти солун программалыг. Ниити ырлар, танцылардан аңгыда, ажыл-ишчилерниң хей-аъдын кодурер солун номерлер-ле хей. Ажыл-чорудулгаларда четпестерни илереткен сатириктиг кожамыктар-даа бар.

Кара-Чыраа салбырының ажыл-ишчилери 20 ажыг кижи составтыг концертчилериниг чоргаарланып, оларның бот-тывынгыр талантызын таалал-биле дыңнап көрүп турар. Концертти Ак-Даштың, Алдан-Маадырның, Бора-Тайганың, Кызыл-Тайганың чону каш удаа көрген. Оон аңгыда «Искра» колхозка, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка, «Тыва» совхозтуң Хөндергей, Теве-Хая суурларына барганнар.

Концертчилерден Зоя Ховалыг, Юля Донгак, Зина Ондар, Донгак Чаш-Уруг, саанчы Монгуш Борбаанак олар ырлаар, танцылаар талазы-биле эң-не талантылыглар.

Н. БАДЫ-ЛАМА.

Чонга бараалгадып турар

Тээлиниң Культура бажыңының чанында агиткультбригада сөөлгү үш айларның дургузунда Бай-Тайга районнуң колхозтарынче лекция, концертти белеткээш, аалдап четкеннер. Оларны кодээниң ажыл-ишчилери четтикпейн манап, утка-шынарлыг лекция, тайылбыр кылгаш, солун концерт көргүзерге сеткили ханганыын илергейлеп турган. Чай дургузунда барык үжен концерт, чээрби хире лекцияны номчаан.

Агиткультбригаданың составында дуржулгалыг лекторлар, бот-тывынгыр уран үүлдүң артистери хаара түттунган. Олар мал чеми белеткеп, дүжүт ажаап турар бригадаларга, фермаларга, одар-белчиирлерде малчыннарга чедип, оларга культурлуг дыштанылганы организастап берип турганнар.

Чер-черге СЭКП ТК-ның «Октябрьның 50 чылы» деп Тезистериниң дугайында лекцияларны номчуп, ол документиниң ужур-дузазын, теоретиктиг өөредилгелерин билдингири-биле тайылбырлаарын лекторлар А. Дембирел биле Т. Тюлюш боттандырганнар. С. Маадыр-оол биле К. Дүмен-оол олар медицина темазынга беседалар кылгылааннар.

Бригада кодээде клубтар болгаш өске-даа культура одагларының ажылына дузалажып, ында ажылдакчыларга ажыктыг сүмелерни бергеннер.

«Мурнакчы» колхозтуң клуву болгаш Мугур-Аксының Культура бажыңы боттары база агиткультбригаданы организастап, хову-шөлдерже, малчыннарже оюн-концерттиг үнгеннер.

«Тээли» совхоз биле «Кара-Хөл» колхозтуң партия организациялары кижизидикчи болгаш эстетиктиг рольдуг агиткультбригадаларга боттуг дуза чедирбейн келгенин демдеглээр херек.

А. АДЫГБАЙ.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ДЕМНИГ, НАЙЫРАЛДЫГ

Эөр-Хавак болгаш Хая-Бажының үстүнге шээр мал кадарып малдаан чергелештир хонупкан малчыннарны кайы ол дээр. Таарымчалыг ажаалга кадарылгада турар хей кодан шээр мал Баян-Таланың элбек одарларында. Ол болза Чоон-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң байлаа.

Колхозчу хойжулар юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш шудургу ажылдан турар. Монгуш Арагчыга бригадирлеткен № 2 хойжу бригаданың малчыннары ында чурттап, ажылдап, бүгү-улуспу социалистиг чарышка киржип турар.

Хойжуларның найыралдыг, демниг ажылдап, бригаданың алган планыг онаалгаларын боттандырар дээш демисеежин турарындан ишчи түңнелдер багай эвес. Бригада мал остүрер чыл планын 100 хуу күүсеткен, торуур 100 хойдан 96 хураганны, хой бүрүзүнден 2550 грамм дукту алган. Бригадашың бүгү коданнарының малының денгилдези эки.

Кышка белеткелди хойжулар база чорудуп, ниити күш-биле ийи чаа кыштагны белеткеп алган. Чамдык малчыннар кыштагларын септеп дооскан. Бригада 100 тонна сиген белеткээр онаалгазын ажыр, 115 тонна кылдыр күүсеткен.

* * *

ХОЙЖУНУҢ ИЖИ

Опан-оол Чимит-Серенович Ховалыг ниитиниң мал ажылынга хей чылдарда ажылдап келген. Оон буянныг ажыл-ижин Чоон-Хемчик районда «Большевик» колхоз үнелеп турар.

Совет эрге-чагырганың 50 чылынга турааскааткан колхозчу малчыннарның социалистиг чарыжынга киришкеш, бедиткен хүлээлгени эш Опан-оол алган. Оон кадайы Куулар Өпей база-ла мал ажылынга кызымак, дузалакчы малчын. Хойжу өг-бүле бо чылын торуур 100 хойга онаштыр 97 хураганны, хой бүрүзүнден 2700 грамм дукту алган. Хоюнуң чайгы семиртилгезин эки организастаан.

Ниитиниң малынга сиген белеткелинге хойжу идепкейлиг киржип, 6 тонна сигенни кезип, болген. Ам кыштаглаашкынга белеткеп турар.

М. СЕВЕН.

Херээженнер — юбилейге

Районнуң херээженнер чөвүлелдери юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип, алдарлыг байырлалга төлептиг ужуражырынче херээженнерниң бүгү күжүн угландырган. Суурларны ногаанчыдары, чуртталга бажыңнарының арыг-шевери, чоннуң ортузунга масса-политиктиг ажылдарны улам калбартыры, херээженнериниң будүрүлгеге киржилгезин экижидери дээш олар социалистиг чарышты калбарткан.

Юбилейлиг чылда бистиң херээженнериистиң колхозтарның болгаш өске-даа будүрүлге черлериниң ажылынга киржилгези дыка бедээн. Нарында 16 кижилиг херээженнериң септелге звеносу малчыннарның чуртталга бажыннарын, чунар бажыңын малгаштап, чутайлап турарлар. «Мөрен» колхозта эш Барыс-Хөөге удуртқан ногаа звеносунда 11 херээженнер ногаа кажаазын боттары кылгаш, янзы-бүрү ногааларны тарып олурткаш, оон ажаалдазын эки чоруткан.

Чөвүлелдер херээжен чоннуң ортузунга 34 лекция-беседаларны янзы-бүрү темаларга эрттиргилээн. Оларның активчилериниң организастап эрттиргени темажыткан кежээлер солун болган. Чижээ, Эрзин суурга «Кижиниң чаражы чүдел», «Кыстың чорааралы», «Суурувустуң дугайын чугаалажыыл», Нарынга «Өг-бүленің бюджединиң дугайында», «Аас-неңиктиг уруглар» деп тускай кежээлерни база кушажылдың мурнакчылары-биле ужуражылгаларны организастап эрттирген. Ол кежээлерге аъшчемнин, идик хептің дээжилериниң делгелгелерин кылып, тиилекчилерни хүндүлел биженктер-биле база өртектиг үүлдер-биле шаңнагылаан. Комиссияның жюризи Мария Аксентьева, Дүгер Серенмаа, Мария Сотпа, Седен Самбы, Тамара Мамышева оларның ажылларын онзалан демдеглээн.

Уруглар албан черлериниче кичээнгейин херээженнер чөвүлелдери күштелдирип турар. Чүге дээрге районда 270 ажыг бичин чаштарны ясли-садтарда өстүрүп, кижизидип турар.

Районда 8 херээженнер чөвүлелдериниң Нарында чөвүлел (даргазы Ширинн Мыдакмаа) эки ажылдап, хуралдарны чугула айтырыгларга хамааршытыр өй-өйлеп эрттирип, херээжен чоннуң ажыл-амыдыралынга чогуур деткимчени көргүзүп, культурлуг амыдырал дээш чүткүлдү калбарткан. Нарынның херээженнери Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга таварыштыр суурну ногаанчыдар ажылды чоруткан. Кулумчуларга 10 кезек черге агитаторларны чөвүлелдің бир активинге баштадыр быжыглаан. Олар агитквартираларга беседаларны, тускай бөлгүмнериң өөредилгелерин база чамдыкта хуралдарны-даа организастап турар.

Эрзин суурнуң херээженнер чөвүлели (даргазы Т. Саая), оон кежигүн активтери К. Нурзат, З. Дажинмай, О. Айлымаа, Архипова, А. Максыр олар херээженнер ортузунга ажылды элээн экижиткен.

Херээженнериң район чөвүлелиниң (даргазы О. Тоюндуп) кежигүннери ажылды хуваажып алгаш, тус-тус чөвүлелдерге чеде бергеш, ажыл талазы-биле мурнакчы дуржулгаларны тарадып турар. Районнуң мурнакчы херээженнериниң эткен слёдунга ажыл-ишке чедип алган көргүүглерни бараалгадып, чөвүлел бүрүзү боттарының стендилерин, хана солуннарын делгеп организастаан. Тиилекчилер шаннамакталды-даа алганнар. Слётка үүгле чедиишкиннерни демдеглээри-биле кызыгаарлаттынмайн, ажылда чедир кыллынмаан үүлдериниң дугайын база чугаалашкан. Ылаңгыя, эмчи темазынга, эргиниң артышкыннарынга удур, өг-бүлеге уругларны кижизидиниге хамаарышкан лекция, беседалар эвээш номчуттунуп турар. Мал чемин белеткээри, кыжын малдың баш санының хораар чоруун болдурбас дээш демиселди амдан эгелеп эки калбартыры херээженнер чөвүлелдериниң соңгаарладып болбас сорулгазы болур.

О. СЕДИПАА.

СЭКП Эрзин райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар кылдызының эргелекчизи.

1967 ч. Сентябрь 13.

ШЫН

2-ГИ АРЫН

ДУРЖУЛГАЛЫГ ПРОПАГАНДИСТ

Анатолий Яковлевичиге пропагандистер семинарынга эң баштай душканым ол. «Лекция номчуурунуң чамдык чедингир аргалары» деп темага ол илеткел кылган, районнуң улуг, биче суртаалчыларынга сүмечугааны берип турду. Көскү чижектер—болунуң ажылындан алгылааны чижектерни, чедимчелиг-даа, чедимче чок-даа таварылгаларны чугаалап бергенин чыылганнар улуг кичээнгей болгаш сонуургал-биле дыңнаннар чүве... «Чугула чүве—белеткел. Белеткел база долузу-биле дүүштүр бодаттынган болур ужурлуг. Чамдыкта бижип каан үүлче синниккеш, кижи дыңнакчыларны чалгаарадып, ук чүүлден өске чүнү-даа уттуптун болур. А чамдыкта, боттуг, көскүлең чижек-ле киирерим ол дээш, өске үүрмек талаларже хөлүн эртир алаагып, келзе-келзе «суг чугаа көвүдээр» таварылгалар тура бээр. Кайызы-даа түңнел чок лекциялар-дыр. Кол чүве чүл дээрге, бижип каан материалче сиңнигип турза-даа, көрүкчүлер-биле харылзааны үргүлчү салбас, харын оларның байдалын хайгааравышаан, дыл-домаан эдип-чазап ап, аргалыг-ла болза бөлүүн, билдингир кылдыр чугаалаар херек. Бижип алганы үүлден чардыкса-даа, кол уун часпас, ийи-чаңгыс ылаптыг чижек-биле лекцияны «согажалап» туруп, дыңнакчыларның кичээнгей-сонуургалын үргүлчү чидиглендирери—база эки арга. Ол ийи арганы билдилиг ажыглаар болза, дыңнакчының хыы ханар. Бистиң ажылывыста четпестерниң бирээзи—чаңгыс талаалашкында: номчаан ояар номчааш турептар, оозун салып каан, орта чүве чугаалай албас аймаарай бээр, а сула чугаалаанда, бижип алган үүлүнүң уг-шиин уттуптар...» Ону угаазылап дагыннааш, эш Загайнов лекторлап чаа эгелеп чоруур шаанда, кандыг «уржуктарга» таваржып, чамдыкта арны кызып, чамдыкта өөруп тургулаанын капсырлаштырып чугаалаан.

Анатолий Яковлевич Загайнов Тожу районнуң хоочун башкыларының бирээзи. Ол үр үенин иштинде Тоора-Хем ортумак школазынга башкылаплаа, директорлап-даа келген. Ону билбес кижи районда ховар, оон өөреникчилери ам дээди өөредилге черлерин доозуп, бодунун оруун тып алгылааннар. Сагыы човаачал, эөлдек болгаш чептуг чаңы-биле улустуң хүндүткелин чаалап алган төлептиглерниң бирээзи. Шулукчүнүң:

Чеже чашты чурттаргаже
Чедип-сургап кагдың ыйнаан.
Чеже кижи сеткилинде
Четтирдим деп чору ыйнаан.
Үе-биле деңге базып,
Үргүлчү-ле чаштты тып,
Чымыжың хей чорзунза-даа,
Шынап чалыы хевээр-дир сен—

дээн, олурулгарын бо башкының буянныг ажылынга болгаш бодунга бүрүү-биле хамаарыштырып болур. Шынап-ла сеткили чаагай, чалыы кижи.

Бодунун башкылал ажылын суртаал ажылы-биле сырый, билдилиг холбаштырып турары — Анатолий Яковлевичиниң бир мактанчыг талазы ол. А. Я. Загайнов—«Билиг» ниитилелиниң эң эки лекторларының болгаш суртаалчыларының бирээзи. Делегей байдалының дугайында лекция номчуурунга мергежилдиг болгаш, Тоора-Хем ортумак школазында партия чырыдыышкынының теоретиктиг семинарының удуртукчузу, суурда партияның дөрт чыл хуусаалыг политшколазының пропагандизи.

Үлегер-чижектиг ажыл-ижи дээш, Анатолий Яковлевич бо чылын «Билиг» ниитилелиниң путёвказы-биле шаңнаткаш, бир ай дургузунда Крымга дыштанган. Ам ол дыш алган чаа көлурлуушкун болгаш идепкей-биле ниитиге ажыктыг ажылынче киринкен.

К. ДОРЖУ,

ЧУРУКТА: А. Загайнов.

Авторнуң фотозу.

СИГЕН ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Барыын-Хемчикте «Барлык» совхозтуң ажыл-ишчилери юбилейлиг чылдың сиген кезериниң чыл планын күүсеткен. План ёзугаар 1150 тонна сигенни белеткээр турган, херек кырында—1400 тоннаны белеткээн. Сиген ажаап алышкыны болгаш силос салышкыны ам-даа хайнышкынныг чоруп турар. Совхозтуң 3 салбырларының сиген ажылында 206 кижи бар. Сигенде 15 трактор, 3 волокушка болгаш өске-даа машиналар ажылдап турар. Ынчалза-даа 18 муң тонна силос салыр планын сөөлгү хүннерде чүгле 605 тоннага чедиргенин айтыр херек. Силос салышкынын Бижиктиг-Хая салбыр элээн организастыг чорудуп турар. Ол салбырда силостун дүжүдү эткен чылдан куду болган-даа бол, оон малга чемиштиг хоолузу эки болган. Аңаа чазын 3 сеялка-биле чажылда чоруткан, тодаргайлаарга бирги сеялкага тарымал тоорукту, ийиги сеялкага суланы, үшкүүнге — кукурузаны уруп алгаш чаштырган. Оон түңнелинде силос холумактарының малга чемиштиг шынары бедик. Силостаашкында 11 автомашина, 9 комбайннар болгаш өскелер-даа ажылдап турар. Комбайнерлер А. Саая, М. Кызыл-оол, Т. Муңмар-оол олар эөлчег нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Силос салышкынын дүрген доозар дээш салбырның удуртукчулары далаштыг хемчеглерни алган.

Оон-биле кады совхозтун Хөндөлен салбыры (эргелекчизи К. Е. Очур-оол) 200 тонна сигенни белеткээр планын август 30-да 203 тонна кылдыр, Бижиктиг-Хая салбыр (эргелекчизи К. Т. Тавариштай) 500 тонна сигеп белеткээр хүлээлгезин августуң тоңчузунде — 610 тонна кылдыр күүсеткен. «Аксы-Барлык» салбыр (эргелекчизи Т. С. Догүс) 350 тонна сигенни белеткеп алыр турган, сентябрь 1-ге чедир 587 тонна кылдыр, пландан ажыр 237 тоннаны белеткээн.

Аксы-Барлык, Бижиктиг-Хая салбырлар көк-суда ажаалдазынче мурнап кирген. Ол салбырлар хову турлагларын чогууру-биле белеткеп, ында ниитиниң чемненилгезин шынарлыг организастап, кызыл булуңнарны белеткээн, сигенчилериниң болгаш тараа ажаап алышкынында ажыл-ишчилериниң культура талазы-биле хандырылгазын — кино, концерт көргүзүглерин экижиткен болгаш лекция, беседаларны чорудуп турар, плакаттар, лозуңнар-биле шиметтинген. Хову турлагларында ойнаар үүлдер, солуннар, журналдар-биле багай эвес хандыртынган.

Дуржулгалыг лекторлар К. Таваришгай, О. Шыырак-Кара, М. Шожукай, М. Хемер-оол, Т. Догүс болгаш өскелер-даа лекцийны үргүлчү номчуп турар.

Мал чемнери белеткээр талазы-биле Бижиктиг-Хая салбырда хойжу бригада (бригадири К. Д. Чынаң) эки хемчеглерни алган. Ынчангаш бригаданың кижилери 100 тонна сигенни боттарының күжү-биле белеткээр хүлээлгезин күүсеткен.

Сиген белеткээриниң ниити планын совхоз күүсеткен болза-даа, үеин эки ажыглап турган, мал чемнериниң белеткелин моон соңгаар-даа үргүлчүлээр чорук чугула, ол чүгле ажыкты бээр. Саваңны база бүрүн болуп алыр ужурлуг.

Х. КЕСТИКЕЙ.

ЧИЛИНИҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ НАЦИОНАЛ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң Компартиязының национал конференциязы ажыттынган. Ооц чугаалажыр кол айтырыы — партияны организае, идеология болгаш политика талазы-биле улам ыцай быжыглаар ажыл.

Конференцияга ЧКП ТК-ныц политиктиг комиссиязының илеткелин ЧКП ТК-ныц Чиңгине секретары Луис Корвалан кылган. Л. Корвалан партияның иштики амыдыралының айтырыгларын болгаш партияның массаалар-биле харылзааларын быжыглаарының чаа аргаларын ажыглап турарын тодаргайлап чугаалаан.

Илеткелчи Чилиниц амгы политиктиг байдалынц, экономика болгаш социал талазы-биле үндезин чаартылгаларны боттандырарынга, хамыктың мурнунда чер ажылының, банкыларның болгаш оскелериц-даа реформаларын чорударынга барын үзелдиг күштериц шаптык таварыштырар бодап турарынга удур чуртка демократияны быжыглаары дээш партияның демиселиниц перспективаларының ханы анализин база кылган.

Луис Корвалан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бежен чыл ооцун онза чугула ужур-дузалыын демдеглээн. «Кижи торелгетенге билдинген ол эц улуг социал революция авангардчы партия болган мурнакчы идеяларның шинтпирлиг чугулазын ылап бүзүредип коргүскен болгай» дээн.

—⊙—

ХАЛДАКЧЫНЫ ФАКТЫЛАР СОЙГАЛААН

ХАНОЙ. (СЭТА). Америк империалистериц Вьетнамда үүлгедип турар кемниг херектерин истеп хынаар талазы-биле ВДР-ниц комиссиязы 1967 чылдың баштайгы чартыныц дургузунда Соңгу Вьетнамга удур АКШ-тың үүлгеткен кемниг херектериниц дугайында дыңнадыын чарлап үндүрген.

АКШ-тың империалистери 1967 чылдың баштайгы чартыында Вьетнамның Демократтыг Республиказынга удур үрегделдиг халдакчы дайынын дыка калбарткан. Америк самолёттар 1967 чылдың февральда ВДР-ниц девискээринче 68 муң тонна бомбаларын, а мартта — 77 муң тонна бомбаларын октаан деп, ВИА агентилелдиц дамчыткан дыңнадыында чугаалаан.

Бо чылдың баштайгы чартынының дургузунда 7 улуг, биче суггарылга бугалары араатанзыг бомбалаашкынга таварышкан. 170 школалар үрелген. 200 ажыг өөренникчилер болгаш башкылар өлүрткен, балыгланган. Бомбалаашкыннарга 81 хүрээ болгаш 20 дуганнар таварышкан. ВДР-ниц эц улуг хоорайлары — Ханой, Хайфон, Намдинь, Винь, Тхайнгуен болгаш оон-даа өскелер америк ужар чүүлдүц саатүн чок эц дерзин бомбалаашкынларынга таварышкан деп ол дыңнадыгда демдеглээн.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Испаниянының Коммунистиг партиязының медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Испаниянының Коммунистиг партиязы медеглел чарлап үндүргеш, «октябрь 10-да болур деп чарлаттынган авыяастыг соңгулдага киришпезинче бүгү испаннарны» ук медеглелинде кыйгырган.

Медеглелде чугаалааны болза «испан традиционалистериц фалангазының болгаш национал-синдикадистиг шавар халдаашкын сүлчээчилериниц политиктиг монополиязын улус чүүлдүгүнүп турар дигилеп авыяастаары — ол соңгулданың кол соругазы болуп турар». «Франконуң ёзу-чуруму Испанияда диктаторжу ёзу-чурумну «либералдыг апарган» болгаш испаннар ортестерге (парламентиге) боттарының төлээлерин соңгуур «эрге-шолээлиг» дигилээринге даштыкы чурттарның хөй-ниитизин бүзүредип алыр деп оралдажып турар». «Диктатура чаржычыг ол соңгулдаларны хепзиг-даа ойлуктуг кылдыр авыяастан коргүзерин чедип антар болза, массаларның демисели-биле чедип алдынган эвээш-биче чаалан алышкыннарны уэуткаарынга, оппозистиг күштерни улам базарынга ол үүлгедигин ажыглаан турар апаар деп, Компартия сагындырып тур».

«Күштүг болуп турар соңгулда хоойлузунуц ёразын барымдаалап коргеш, оппозицияның күштериниц болгаш фаланганың политиктиг монополиязын хүлээп көрөйин турар кезектериниц соңгулдага киришпезинден өске херек кырында чогумчалыг аргазы чок». «Коммунистиг партия ол чаржычыг соңгулда дээр чүвеге киришпезин бодунуц хүлээлгезин деп санап тур...» деп медеглелде чугулалап демдеглээн.

«Оппозицияның бүгү болуктериниц болгаш ажылдакчыларының база фаланга эрге-чагыргазын чопсүнмейн турар бүгү кижилериниц соңгулдалар чорударынга идепкейлиг ийикпе идепкей чок дуза чедиринден шинтпирлиг ойталаары-биле ол авыяастыг соңгулда дээр чүвени белеткеп турарын улустуц херекке албайн, бак көрүп турарын бадыткаар ужурлуг».

«Оппозицияның бүгү болуктери болгаш франкизмниц политиказын чопсүнмее бүгү кижилер соңгулдага киришпезинче чонну коллективтиг ажылдап кылган документилерге азы кады хөделип ажылдап турган кыйгырар соругалыг дугуржулганы ажылдап кылыр болза чогуур» деп Коммунистиг партия саналдап тур.

«Компартияның болгаш коммунистиг аныяктарның организациялары, депшилгелиг бүгү күштер, бүгү испаннар боттарының үне-сүлдезин болгаш хамааты хүлээлгезин медерелдин-биле билбишаан, соңгулдаларга киришпезиниц лозунуун амыдыралга боттандырарынга идепкейлиг, дайынчы пропагандистер болур»— деп медеглелде айыткан.

Пагуош конференциязының медеглели

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Реннебюга (Швеция) болган XVII Пагуош конференциязының киржикчилери ВДР-ниц девискээрин бомбалаарын доп-дораан соксадырын болгаш ГДР-ни хүлээп көөрүн негээн. Ылаңгыя Европаның айыыл чок чоруун хандырар соругланы барымдаалааш, Европаның чурттары улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын шинтпирлээрге боо-чепсекти ажыглавас деп хүлээлге алыр ужурлуг деп ук конференцияның түңнел медеглелинде чугаалаан.

Конференцияның киржикчилери ядролуг чепсекти таратпас дугайында керээге аргалыг-ла болза, дүрген ат салырын бүгү күрүнелерге сүмелээн.

Медеглелде ядролуг чепсектиц шенелделерин кылырын бүрүн хоруп болур аргаларны өөренип көөрүн ядролуг чепсектиг күрүнелерге сүмелээн.

Конференция химия болгаш бактериология чепсекторин хоруур дугайында Женева конференциязының дүрүмчүткен үүлдерин күүседирин бүгү чурттарга сүмелээн. Медеглелде чепсектиц ол хевирлерин таратпас хемчеглерни алыры эргежок чугула деп демдеглээн.

Медеглелде демдеглээнин ёзугаар алырга, хөгжүп эгелеп турар чурттарның хөй айтырыгларын конференцияга чугаалашкан. Конференция ол чурттарның хөгжүддезинге дуза чедиринче угланган хөй саналдарны хүлээп алган.

Эртем, техниканың депшилгези тайбыцы хевээр арттырарынга эртемденнериниц харыысалгазын күштелдирип турар деп медеглелде чугаалаан.

Буурап дүжер апарган планнар

ЛОНДОНДАН СЭТА-ның корреспондентизи Е. Павловтуц дамчытканын ёзугаар алырга:

Мурнуу Аравияда революстуг байдал тургустунган, ынчангаш Англия ол черде болуушкуннарның өскүп турарын контроллдай албастай берген. Ол миниишкинни Англияның тодаргай эрге-дужаал чок министри лорд Шеклтон Чоокку Чөөн чүкке чораан, чаныр келген соонда Лондонга чугаалаан. Англияның чаза Мурнуу Аравияга националистиг бүгү организациялардан чазак тургузарынга чөгенмейн ынаныр турар деп лорд оон-биле чергелештир база медеглээн.

Шеклтоннуц ынча деп чугаалааны — Мурнуу Аравияга хамаарыштыр Англияның политиказының бүрүнү-биле буурап турарының база бир херечизи болган.

Мурнуу Аравияның шейхтер, султаннар чазааның буурап дүшкенинин уламындан национал-хосталгалыг шимчээшкин улам калбарбышаан, кыптыгып турар бо чуртка Англияның ол чагырыкчылардан даянар аргазын безин оскунарынга чедирген. «Араб революцияның шивээзи Йеменден Мурнуу Аравияже болгаш Аденче шилчий бээр дей берген» деп «Файнэншл таймс» солун бижээн.

Бистиц ол черде туружувусту камгалаары улам бергедээр апаар деп ук солун демдеглээн.

Хамык аштырыышкыннарга таваржып турар хирезинде-ле, сөөлгү үеде чүүл-бүрү чажыт кажарлаашкыннар күзенчиг эчис сорулганы чедип алыр арганы бериптер деп ынанмышаан, шериг-стратегия туруштарын бодунга холгаарлап арттырып алыр дээн оралдажыышкыннар кылырындан Лондон ойталаайн турар.

АММАН. Иорданияның найысылалы Аммада алжир элчин черинин чанынга хөй кижилер чыылган, хөлзеп турган. 15—18 харлыг аныяк кижилер чыылган. Израиль кара бажыңдан хосталып үнген 42 алжир сургууулдар ол. Оларны аңаа кара бажыңаанындан бээр ийи чартык ай эрткен.

Дайын эгелей бергенде, олар Наблуска Аденден келген аныяктар-биле кады өөренип турган. Июнь 17-де иинти чурттарга бажыңынче израиль солдаттар чаза таварып кирип келген. Чүүхөөңер албаңар! Үнүңер! Автобуска олуруңар!— дээн команда дыңналган. Оларны Иерусалимниц израиль кезээнге эккелген. Автобус изиг хүнге тос шак дургузунда турун келген. Үнүңер дээн команда база катап дыңналган, сургууулдарны боо ужазы-биле соккулап, дорамчылап, тепкилеп эгелээн. Оларны сүрүп алгаш, Иерусалим кара бажыңынга аңарып суккулап каан.

«Биске үш хүн суг бербээн. Бээр курраг хөнзиг чеми кижи боскунче-даа ашпас. Дөрт хонуп чоруй харын бир-бир стакан суг алган бис, ол суу безин бензин холуктуг болган. Оон соонда каяа төрүттүнген сен, ада-иең кымнарыл, Совет Эвилелин, АКШ-ты кандыг деп бодаар силер деп байысаап-ла эгеледилер. Израиль чепсектиг күштериниц тыылынга үрегдекчи ажыл чорудуп турган силер деп бисти буруудадып турдулар. Сургууулдар бис дээрвиске, аңаа харыы кылдыр бисти эттеп-соп, дорамчылап-ла турдулар» деп школачылар чугаалаан.

Чеди хонган соонда бисти Израильдиц девискээринде Рамла дээр кара бажыңга эккелдилер. Аңаа сентябрьның 7-ге чедир турдувус. Ам Амманда келгенивис бо-дур деп, аныяктар оон ынай чугаалаан.

—⊙—

Кыдат-Индий кызыгаарда

ДЕЛИ. (СЭТА). Натукла девискээриниц Сикки кызыгаарында индий шериг кезектерин кыдат шериглер ланчылар-биле болгаш пулемёттар-биле боолаан деп ПТИ агентилел дыңнаткан. Бар турар дугуржулганы ёзугаар индий шериглер Сикки княжествонуц девискээринде оон кызыгаарын камгалап турар. Оон соонда кыдат шериглер Сиккинин девискээрин артиллерия-биле болгаш миномёттар-биле боолап эгелээн деп, ол агентилел дамчыткан. Индий шериглер харыы боолаашкынын ажыткан. Баштайгы медээлерни ёзугаар алырга, индийлериниц аразында балыгталган каш-даа кижи бар.

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдиц дыңнадып турарын ёзугаар алырга, КУР-нуц даштыкы херектер министерствозу Индияның Пекинде элчин черинге нота чорудуп бергеш, кыдат-индий кызыгаарга, ылаңгыя сентябрь 7-де болган болуушкуннарның ужурунда бурууну индий чазакче чууй катган.

„Юманите" солуннуң байырлалы

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солуннуц байырлалынга чартык миллион хире кижи киришкен. Ук байырлал француз ажылчы чоннарнын депшилге, социал, ден эрге болгаш тайбың дээш демиселге чаңгыс аай турасоруктуунун база бир күчүлүг илерели болган деп «Юманите» солун бижээн.

Байырлал эрткен ийи хүннуц дургузунда Франциянын Коммунистиг партиязының хүрээлениниге 2.100 чаа кежигүннер немежип кирген, а коммунистиг аныяктар эвилелиниц кежигүннеринге 2.233 кижи немешкен. Байырлалда ФКП-ниц төп парлалга органын база 8.000 кижи чагыдып алган.

Тудуп хоругдаашкыннар

КОТОНУ. Үстүү Вольтаныц күрүне айыл чок чоруунуц органнары чуртка күрүне аргилдези кылыр сагыштыг турган чажыт «Икс болуктүц» хөй кежигүнерин тудуп хоругдаан. Уагадугудан келген дыңнадыгларны ёзугаар алырга, тұттурганнарның аразында — Үстүү Вольтаның президентизи турган Морис Ямеогонуц кадайы бар. Ямеого эрткен чылдың январьдан бээр бажыңынга хоругдадып келген. Ынчан республиканың амгы президентизи полковник Сангуле Ламизанга баштаткан шериг офицерлери чуртка эрге-чагырганы холга алган.

Ламизана сүлчээниц киржикчилерин «эрге-чагырганы холгаарлаксаан калчаалыг дүржок идеготтер» дээн.

Алжир школачылар хосталган

да дыңналган. Оларны Иерусалимниц израиль кезээнге эккелген. Автобус изиг хүнге тос шак дургузунда турун келген. Үнүңер дээн команда база катап дыңналган, сургууулдарны боо ужазы-биле соккулап, дорамчылап, тепкилеп эгелээн. Оларны сүрүп алгаш, Иерусалим кара бажыңынга аңарып суккулап каан.

«Биске үш хүн суг бербээн. Бээр курраг хөнзиг чеми кижи боскунче-даа ашпас. Дөрт хонуп чоруй харын бир-бир стакан суг алган бис, ол суу безин бензин холуктуг болган. Оон соонда каяа төрүттүнген сен, ада-иең кымнарыл, Совет Эвилелин, АКШ-ты кандыг деп бодаар силер деп байысаап-ла эгеледилер. Израиль чепсектиг күштериниц тыылынга үрегдекчи ажыл чорудуп турган силер деп бисти буруудадып турдулар. Сургууулдар бис дээрвиске, аңаа харыы кылдыр бисти эттеп-соп, дорамчылап-ла турдулар» деп школачылар чугаалаан.

Чеди хонган соонда бисти Израильдиц девискээринде Рамла дээр кара бажыңга эккелдилер. Аңаа сентябрьның 7-ге чедир турдувус. Ам Амманда келгенивис бо-дур деп, аныяктар оон ынай чугаалаан.

—⊙—

ЮГОСЛАВИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ФЕДЕРАТИВТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫ. Прилеп кавызының тарылга шөлдеринде таакпы дүжүдүн бастырып ап турары. Ында ол культураның чаа, экижиткен сорттарын өстүрүп үндүрер ажыл кылып турар эртем-шинчилел институду бар. Таакпы — Югославияның дашкаар үндүрүп садыглаарынга киирер кылдыр чаңчылчаан байлаа.

ТАНЮГ—СЭТА-ның фотозу.

Өшкү — янзы-бүрү продуктуларлыг

Аал малдарының иштинде өшкү хөй янзы продуктуларны берип турар. Ол болза эт, сүт, дүк, чөөк, кеш, мыйыс талазы-биле кижиниц негелдезин хандырып келген. Өшкүнүц эзди кижээ дүрген шингээттинер. Изиг үеде өшкү эзли белен үрелбес шынарлыг. Кадык өшкүнүц чиг ханы чамдык аарыгларны эдиптер эм шынарлыг. Өшкүнүц ханы белок, глобулин, демир болгаш өске-даа ховар чугула элементилер-биле бай. Эртемденнериц шинчилели-биле бадыткап турарындан алырга, казах улуста шагдан тура өшкүнүц чиг ханы-биле хан эвээштээриниц аарыын болгаш баарның чамдык аарыгларын чедиишкинниг эмнеп турарын шынзыктырып турар.

Ол ышкаш өшкү сүлүнүц үскүү 5-тен 11 хуу чедип турар болгаш ында организмге чугула херектиг казеин, гормоннар, микроэлементилер болгаш витаминнер хөй. Өшкү сүлүнден кылган тарак, брынза чаш ургларның ижин-шойүндүзүн чазап, экижидеринге чугула чем болур.

Өшкүнүц кежинден бедик шынарлыг хромнарны, савыяларны, шеврону болгаш өске-даа чүүлдерни бүдүрүп турар. Бир болгаш ийи харлыг өшкүнүц кежи дески хоюг, тутчуп таагыланмас дүктүг болгаш быжыг, чиик. Ылаңгыя ангордан хайнактаан өшкүнүц кежи улам шынарлыг. Өшкүнүц дүгү колдуунда ак болганда, ону кандыг-даа өң-биле танытпынмас кылдыр бүдүп ап болур. Ынчангаш ындыг алгыдан кылган хел кончуг чараш, чиик, быжыг болгаш эптиг.

Өшкүнүц дүгүнден, ылаңгыя чөөгүнден бедик шынарлыг пөс-таавы, чылыг аргыларны кылып турарын билир бис. А өшкүнүц мыйызындан тыва улус бижек сывын, дээктерни, дыргактарны, омаштарны, дерги дөстерин, эзер базыткыыштарын, согун молдуруктарын болгаш өске-даа кааспалга кылыларны кылып келген.

Эрги Тыва үезинде кадыр кашпал чурттуг араттар өшкү малдың берип турар хөй продуктулары-биле хандыртынып амыдырап чораанын чон билир. Аал малдарында өшкү үстүп чоруй барбас — өдээн кажан-даа кагбас мал болур. Ол, чылдын ээлчегларинде доктаамал хонаштарын эндевес.

Өшкү аалдын өске малдарынга ажыглаттынмас эң кадыр, берт, кашпалдарның одар-белчиирин ажыглап турар. Оон ангыда өшкү аалдын өске малдары шингээдип шыдавас ажыг чашпаннарны, хараганнарны, сөөскенни, талдарны болгаш өске-даа чадан ыяштарны чемиш кылдыр шингээдир. Өшкүлер одарга чораан, үстүп чоруй барбас, чүгле ында-хаая чалымнар тиглеринге дуруглай берип болур, чанар үезинде кадарчының албадалы чокка өдээнге чаныр кээр. Кадарчы кижи кадыр черлерге чораан, дайгырып тургаш, өшкүнү дозуп одарладыр, ынчангаш кадарчының денгели үстүр хала турбас.

Тывада өшкүге тааржыр кадыр, берт черлернин чамдык одарлары ам ээнзирип чыдар. Ол одарларга мурнунда чартык миллион хире баш өшкү турган, оон чыл бүрүде өшкүнүн 2 мун ажыг тонна көн эзлин бүдүрүп турган. Өске малдарга бодаарга, өшкүге мал чеми белеткеп бербес турган болгаш өшкү одар-белчиирлен чудавас. Ынчангаш өшкүден ап турар продуктуларның бот-үндези, сарлыктыы ышкаш эн-не чиик.

Ындыг турбуже Тывада көдээ ажыл-агыйның удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери өшкү малды сайзырадырынче мынчага чедир кошкак сагыш салып келгени дыка хомуданчыг. Өшкүнү төгчеглеп келгениниц ооц баш саны чыл бүрүде кудулап келген. 1935 чылда республикага 470 мун баш өшкү турганындан ам 110 мун баш арткан. Оон иштинде колхозтарга болгаш совхозтарга 1959 чылда 138 мун баш турганындан 1966 чылда 54 мун баш өшкү арткан. Барыын-Хемчик районнуц ажыл-агыйларынга 1959 чылда өшкү 16 мун баш турганындан ам үүгле «Шекпээр» совхозта 2,4 мун өшкү арткан. «Бардык» совхозка турган 5 мун баш өшкүнүц когу үзүлген. Өске малдарга ажыглаттынмас болганда, ол совхозтуц Алашта 10 мун баш өшкүнү сайзырадып болур дыка делгем эки одарлары ээн калган. Ол ышкаш Хемчиктин бажындан эгелээш аксынга чедир, Улуг-Хемнин оц талазында Баян-Колдан эгелээш Хемчик-биле каттышканынга чедир өшкүге болгаш сарлыкка тааржыр кол одарлар барык ээнзирей берген. Республиканын өшкү одарларынга бети дээрге 600 мун өшкүнү өстүрүп болур болгаш, өске продуктуларны санаваска, өшкүнүц чүгле көн эзлин чыл бүрүде 3 мун тоннаны бүдүрүп болур.

РСФСР-ниц Министрлер Чөвулелиниц бо чылдың февраль 24-те үндүрген доктаалында Тывага өшкүнүц баш санын 1970 чылда (ажыл-агыйларга) 87,4 мун башка чедирер деп айыткан. Ону барымдаалааш, Тыва АССР-ниц Министрлер Чөвулелиниц бо чылдың июнь 22-де үндүрген доктаалында республиканың 14 ажыл-агыйларынга өшкү сайзырадыр чорукту специализастаарын айыткан. Оон-биле кады өшкү одарларлыг Улуг-Хемнин «Найырал» болгаш «Улуг-Хая» совхозтарын, Чөөн-Хемчиктин Ленин аттыг колхозун болгаш Барыын-Хемчиктин «Бардык» совхозун база маңаа айытса чогуур, ол ажыл-агыйларның удуртукчулары чиик өртектиг продуктулар берип турар өшкү малды делгем одарларынга сайзырадырын өөренип көөру чугула. Ол дугайын үстүнде доктаалда сүмелеп айыткан болгай.

Чамдык зоотехниктиг сүмелер. Өшкүнү мал чеминин баазазы барык чок кадыр-берт черлерде өстүрүп турар үүве төлээде, оон эдержилгезин ноябрь айдан эгелээри чугула, өшкүнүц төрүүрүн апрель — май үезинде болдурарга, чылыг үеге таваржыр болгаш өөт-сигениниц үнүжү-биле уткужуп келирге, чаш анайларның өзүму боолбайн баар. Өшкүнү тарып боозадыр болгаш оларны чүгле ангор хуналар-биле хайнактаары республикада көрдүнген. Ангорнуц бир дугаарты-ла хайнактарының дүгүнүц шынары эки стандарт дукке кире бээр. Оон ынай, хылган дук чок болганындан ангор хайнаанын дүгү дески, оон кежин хеп кылырга чаңгыс аай, чараш.

Эттиц болгаш кештиц шынары 1,5—3 харлыг өшкүлериниц эки: дүгү чаңгыс аай дески, чылыг, кежи чиик, чымчак болур. Улгады берген өшкүнүц кежи кылын, ширинн, дүгү дески эвес, сиртинге болгаш өөнге челденчек хылган дүктер тыптып кээр, эзди арай кадыг, организмге аар шингээттинер. Ынчангаш аныяк өшкүлериниц дүгү четчи бергенде күзүн ноябрь айда эзтке дужаары ажыктыг.

Республиканын иштинге өшкүнү сайзырадыр дугайында мал ажылының эртемниглери боттарының саналдарын солуннар дамчыштыр бижиир боор деп идегедим.

Ф. СЕГЛЕҢМЕЙ,
зоотехник.

КӨДЭЭ САДЫГ, АРЫГ ОРУЛГА

Воронежтиц хереглел кооперациязының эвилели болгаш оон чер-черде садыг организациялары ам безин ийи чыл хире үеде чаа чурум-биле ажылдап турар. Олар 1965 чылдың июль 1-ден бээр көдээге садыгны планнаарының чаа чурумунче шилчээн. ПМА-ның корреспондентизинге Центросоюзтуц планнаашкын киидизинин начальниги Зинаида Лехованың чугаалааны болза: планнаашкынның чаа чурумунуц ужуру үүдел дээе, экономиктиг көргүзүглериниц санын кызырганы болур. Ам оларның орнунга үүгле ийи көргүзүг—бараан саарылгазы болгаш арыг орулга артнан. Бо ийи көргүзүгнү ёзугаар хереглел кооперациязы бүрүзүнүц ажыл-чорудулгазын үнелеп көрүп турар бис.

Көдээ кооператорлар чаа байдалдарда канчаар ажылдап турар дугайын Воронеж облпотребсоюзтуц даргазы Степан КУТИЩЕВ чугаалап турар.

— Мооц мурнунда туруп келген чурум садыг ажылдакчыларының инициативазынга, бот тускайлан болур чоруунга болгаш идепкейжизинге моондактап, оларның базын бүрүзүн айтып бээр турган. Садыг организациялары бараан саарылгазының, арыг орулганың, эргилде чарыгдалының, ажылдакчыларының санының, ажыл төлевир фондузунуц планының күүселдезинин, курлавыр барааннарның санының болгаш өскедаа ол ышкаш үүлдериниц дугайында отчёдун бээр ужурлуг турган.

Ылаңгыя эргилде чарыгдалының шыңгыы контроллдуг планы таарымча чок болгаш ужуру билдинмес аажок хөй моондактарны тургузуп турган. Чүүктерни сөөртүрүнге, бажын-балгаттарны болгаш эт-хереклерини ажаалдазынга болгаш септелгезинге, барааннарны шыгжаар, ылгаар, чарлаарынга үнер чарыгдалларны эргилде чарыгдалывыв планынга киирер турган. Бо талазы-биле акша-хөренгилерни ажыр чарыгдаан садыг организацияларының удуртукчуларынга шаннаалдарны тывысозс, харын-даа администрация талазы-биле кеземчени-даа онаап турган. Оон ужурунда садыг ажылдакчылары садыглаарынга ажыктыг барааннарны алырындан чамдыкта ойталап, ылаңгыя сөөртүрүнге хөй чарыгдалдар үнер барааннарны магазиннерже сөөртүп киирерин кызыгаарлап турган.

Чоннуп хереглээр барааннары базааларда чыдар, а ону садыглаары магазинге ажыы чок, ынчангаш садыг четкизи ол барааннарны албас таварылгалар үргүлчү болгулаар. Ындыг чорук хамыктың мурнунда садып алыкчыларның эргеажыктарынга таарымча чок салдарны чедирип турган болбайн аан.

Планнаашкынның чаа системазынче шилчээн чорук ажыл-агыйжы ажыл-чорудулганы дыка экижидер арганы берген. Эргилденин ол-ла чарыгдалын чижек кылдыр ап көрээли. Ол чарыгдалдар биске улуг доктарлыг болганын үстүнде чугаалаан болгай мен. Бо үүлду планныг кол көргүзүглерден казаан соонда элээн хөй барааннарны чаа ёзу-биле көрүп эгелээн бис.

Бо дугайында тодаргай чижек. Бистин суурувус одаар үүл талазы-биле бергелерге таваржып турар. Бисте кыжын соок, кыштың үргүлчүлээр үеэн уаун, а ажыл-агыйга хереглээр ыяш чок. Сибирьден хөмүр дашты сөөртүр турган бис. Сөөртүлгениц чарыгдалдары садыг организацияларының бюджединге аар үүрге болуп турган. Бо чарыгдалдарны өөзжедирип-биле хөмүр дашка чагыгны болганчок-ла чайгаар кызырар ужурга таваржып турган бис. А оон соонда көдээ чурттакчыларын төптүг чемелээшкиниц дыңнаар апаар. Ам бис хөмүр дашты ийи катап хойну сөөртүп эккеп турар бис. Бир-тээ хөмүр дашты сөөртүрүнге хөй чарыгдалдар үнүп тураажок, эвээш эвес арыг орулганы берип турар болганда, ону садарын күзелдин-биле калбартып турар бис. Моон-биле холбаштыр эргилденин көвүдээн чарыгдалдарын садыгның өске үүлдериниц күсели-биле дуглап турар болган.

Сөолгү үеде бисте бараан саарылгазының структуразы иледе өскерилген. Тус черниц ажылдакчылары чоннуц хереглелин өөренип көрүп, барааннарының ассортиментизинге улуг кичээнгейни көрүндүрүп турар апарган. Ам көдээ магазиннерде бакалей-гастроном, галантерей, сава-ажыл-агый барааннарын болгаш тудут материалдарын хойу-биле садып турар апарган. Кооператив организациялары бажын-балгаттарның ажаалдазынга, витриналарны дериринге, чарлалды кылырынга, садып алыкчыларга ачыдузаны чедиринге үнер чарыгдалдарны көвүдедир аргалыг болган. Барааннарны хереглекчилерге чедирер орукту кызырып, оларның саарлырын дүргедедип, кадагалаар болгаш сөөртүр үезинде чидириглерни узуткаарының күсели-биле кампаалганың ажыглаттынмайн турар курлавырларын ажыглаар арганы чаа система садыг организацияларынга берген. Ам бисте районнар аразының базазындан магазиннерге барааннарны төөчүткен чурумну ёзугаар чедиреринге калбаа-биле практикалап турар. Оон мурнунда дыка хөй садыг черлери барааннарны район базаларындан болгаш складтарындан ап турган. Аңаа база-да бодунуц штады болгаш ажыл төлевир фондузу бар турган. Ам оон райпотребсоюзтарда барааннарны мөөңү-биле үндүрер ажылды шуут соксаткан. Магазиннер барааннарның дөрттүн үш кезиниден хөйүн үлетүр бүдүргелерден болгаш хереглекчилер ниитилелдериниц область эвилелинден шуут ап турар.

Садыгның чаа байдалдары депшилгелиг хевирлерни дилеп тывар болгаш садыгга шудургу нептередиринче садыг ажылдакчыларын албадап турар. Садыг ярмаркаларын болгаш делгелгелерни үргүлчү организастап турар апарган. Чүгле эрткен чылда безин ярмаркага беш миллион ажыг рубльдиц янзы-бүрү барааннарын саткан. Областың 22 ажылчын суурларында болгаш көдээ черлериниде специализастаан элээн каш магазиннерден садыг комплексилерин тургускан.

Ажылдың чаа чурумунуц үезинде кооперативтерниц ажылдакчылары штаттарны боттары шуут тургузуп, ажыл төлевириниц фондузун доктаадып турар. Районнарның хереглекчилер эвилелдериниде бараан талазы-биле эртемниглер — организакчылар, экономистер болгаш планчылар ажылдай берген, ынчаарга дузалал ажылдакчыларының саны кызырылган.

Чаа чурум-биле ажылдың түңнелдери хереглел кооперациязынга-даа база чонга-даа ажыктыг. Деннээри-биле планнаашкынның чаа чурумунуц мурнунда болгаш олче шилчээн соонда бүдүн чартык чылдың ийи үезин чижек кылдыр эп көрээли. Реформа мурнунда бараан саарылгазының планын 97 хуу, а чаа чурумнуц үезинде —101 хуу күүсеткен бис. Акша түнү-биле алырга, өзүлде 104 миллион рубль болган. Хереглел кооперациязының ажылдакчыларының ажыл төлевири өстүргени-биле холбаштыр чарыгдалдар ковудээн тураажок, ол үениц дургузунда арыг орулга 28 хуу өскен азы 3 миллион рубльге ковудээн. Ол болза планнаан темпилерден дөрт чартык катап ажыг дээни ол.

Ындыг болза-даа планнаашкынның чаа чуруму бүгү айтырыгларны шуптузун шинтпирлээн дээни ол эвес-тир. Планнаашкынның чаа чурумунга материал талазы-биле идиг бериишкиниц чаа системазын база немээр апаар. Ынчаарда садыг ажылдакчызы бүрүзү бүгү коллективтиц күш-ажылынга сонуургалдыг болур.

База бир мындыг чугула айтырыг тургустунуп турар. Экономика реформазын үүгле садыгга эвес, харын база хереглел кооперациязының ажыл-чорудулгазының өске-даа адырларынга хамаарыштырар болза чогуур деп бодап турар бис. Мынчангаш белеткел организацияларын, бүдүрүлгелеривисти болгаш транспортувусту планнаашкынның болгаш материал талазы-биле идиг бериишкиниц чаа чурумунче чоокку үеде база шилчидер бодап турар бис. Белеткел организацияларының, бүдүрүлгелериниц болгаш транспорттуц оперативтиг ажылдакчыларынга, коллективтериниге бот-тускайлан чорукту болгаш инициативаны тыпсыры экономика талазы-биле ажыктыг хөй үүлду база бээри чигаиниг чок.

(ПМА).

1967 ч. Сентябрь 13.
ШЫН
3-КУ АРЫН

Совет эрге-чагырганың 50 чылынга

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ СОЛДАТТАРЫ

Матвей ЗАХАРОВ,
Совет Эвилелиниң Маршалы, Совет Эвилелиниң Маадыры

«Революцияның тиилелгези дээш, социализмниң тиилелгези дээш демиселчилерге совет кижилер ханы хүндүткелди болгаш өөрүп четтиришкинни илередип турар. Большевик-ленинчилерниң, социалистиг революцияның, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынкарының жаадырларының тураскаалы бистиң улуузуска кезээде ыдыктыг болур» деп, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга» СЭКП Төв Комитединиң Тезистеринде дембеглээн.

Октябрьның чепсектиг тура халыышкынының болгаш Кышкы ордуну штурмнаанының киржикчизи, ам Совет Эвилелиниң Маршалы, Совет Эвилелиниң Маадыры Матвей Васильевич ЗАХАРОВТУҢ «Красная звезда» солунга парлаттынган чүүлү ол темага тураскаттынган.

Парлалганың чаа чүүлдер агентилели ол чүүлду чамдык кыырыышкын-биле номчукчуларга бараалгадып тур.

1917 чылдың октябрьның 25-тиң төөгүлүг хүнү — Кышкы ордуну штурмнаанының хүнү—Петроградка арай бүргег, сооксумаар, кыржың турган үүве. Чавызап бады келген кылын булуттарны өттүр хүн шагдала көзүлбейн барган, сактырга дүндүгүр куу агаар бодунда кандыг-ла бир дүвүрээзиниң чажырып турганзыг. Кышкы орду база-ла ундаргай болгаш ылым-чылым апарган турган. «Аврораның» далайжылары болгаш Петропавловск шикээниң солдаттары үгер-бооларының аастарын олче ыыгаап алган турганнар.

Хоорайның кудумчуларынга болгаш шөлдеринге сыңмарлашкан кедергей хөй кижилерге Түр чазактың кежигүннери ордунуң соңгаларын оттүр сестиишкин, коргуушкун-биле көрүп турган. Олар тургустунуп келген байдалды билип, буржуазияның сөолгү быжыглал черинге революстуг күштериниң күүлүг соңгуушкуну болур чадавас деп бодап турган.

Министр-капиталистер бүзээлеткен ордунуң соңгаларынга чаржынчыы кончуг апарган, үңмерлежи берген турган. Чонуң хайныккан өскээн-килеңип көргеш, ордунуң камгалакчылары аажок чайгылыш эгелээн. Казахтар база-ла Түр чазакка бүзүревес, таарзынмас аянныг турган, буржуаз министрлерин камгалаары-биле тургускан юнкерлерде болгаш херээженнер батальонунда быжыг туруш чок турган. Түр чазактың юстиция министри П. Малянтович бодунуң сактыышкыннарынга мынчаар идээрген чугаалаан: «А ында дөө талада, чайгылыышкыннар чок, шупту анаа. Ында бүгү-ле политиктиг мерген угаан, бүгү «революстуг чорук» шагда-ла допчу болгаш маргыш чок үрегдекчи шериг дужаалдары кылдыр шуткуттуна берген-дир».

Большевик партияның кыйгырыыбыле эрги делегейже штурмнап чаза булган киреринге белен улус массалар Петроградтың кудумчуларынга шынап-ла өжээн-килеп-биле дүймен турган Революстуг күштер шиитпирлиг хөделишкиннерже, эрге-чагырганы Советтериң холунга туюлунга чедир шилчидери дээш демиселче түткүл-биле хөделип турган.

Мээн ажылдан турганым, «Сименс болгаш Гальске» заводтуң Кызыл гвардия отряды октябрьның 25-те Тучков көвүрүүн эжелеп апкан. 25-тиң кежээзинде «Аврораның» медээлээн адыышкыны-биле бистер Орду көвүрүүнге турган өскерлерни ойтур тавараш, Ордунуң эрик кыдыынче чаза булган кирген бис, аңаа баргаш Невск кудумчузунуң болгаш Адмиралтейство талазындан халдап кирген отрядтар-биле ужуражы бердивис. Бистер кыщы ордунуң быжыглал херимин ажып эрткеш, оон Салтыков эжиинче чаза булган кирдивис. Солдаттарның, матростарның болгаш кызыл-гвардейжилерниң хөй санныг отрядтарының шиитпирлиг штурму-биле буржуаз чазактың сөолгү быжыглал черин эелеп апкан.

Октябрьның Чепсектиг тура халыышкыны Петроградка тиилээн. Питерниң соонда өске-даа черлерге тиилелге чаалап алдынган — каш-ла айларның дургузунда Совет эрге-чагырга бүгү чуртка тиилелгелиг калбарын эгелээн.

Улуг Октябрьның маадырлары ажылчы массалар болган. Большевик партияга удуртурган ажылчын аңгы болгаш күш-ажылчы тараачынар «сөөлгү болгаш шиитпирлиг тулчуушкунче» дидими-биле көдүрүп үнгеш, капиталистериң болгаш помещиктериң тергиделин дүжүр октаан, боттарының ажылчын-тараачын эрге-чагыргазын доктаадын тургускан. Советтериң эрге-чагыргазы дээш демиселге идепкейлиг киришкен, чаа пиитилелдің фундаментизинге баштайгы дашты салышкан болгаш ону быжыглаан, Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалаан бүгү-ле кижилерни бистер революцияның солдаттары деп чоргаар адап турар бис.

Революцияның солдады!... Ол өөстер чоргаар дыңналыр. Бистиң чонувуска шынар болур бүгү-ле эң дээре үүлдерни: эрес-дидим болгаш быжыг-туруштуг чорукту, мурнакчы идеалдарга бердинген чорукту, Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, аас-кежиктиг амыдырал дээш ханының сөолгү дамдызынга чедир тулчуруунга белен чорукту ол өөстер илередип турар.

Кара бажыңнадып, щолүлгеге чоруп, аңы тулчуушкуннарының одунга каңналган ленинчи гвардияның дайынчылары Октябрьның хүнинеринде революцияның солдаттарының бирги одуругларынга чоруп турган. Мен ам ол эрес-дидим кижилерниң дугайын сактырымга, хамыктың мурнунда «Сименс болгаш Гальске» заводтуң большевиктери бодалымга кирип келир-дир, мен оларның-биле кады ажылдап, чепсектиг тура халыышкынга кады киришкен мен.

Ол хүннерде ажылчыннарның митингилери болгаш хуралдары удаадараа болуп турган заводтуң кол эжиин өкизи-биле сактып тур мен. Хоочун большевик эш Козицкий ам мээң караамга көстүп кээр-дир, соолүнде заводту оон ады-биле адаан. Ол быжыг туруштуг, бердинген коммунист-ленинчи түүе. Ол 1917 чылдың мартта чаа-ла шолүлгеденээп келген болгаш ажылчыннарны организастаарынче, оларны революстуг тулчуушкуннарга белеткээринче доп-дораан изин-биле кирипкен.

Дарлакчыларны дүжүр октаар болгаш Советтериң эрге-чагырганың доктаадын тургузары дээш, Коммунистиг партияның удуртулгазыбиле карак кызыл тулчуп турган аваа ажылчыннар болгаш тараачынар, кызыл-гвардейжилер болгаш шериг албанныглар база-ла революцияның ёзулуг солдаттары болуп турган. Бистиң заводувустуң хөй-хөй ажылчыннарын мен ам-даа сактып тур мен. Аңаа ажылчын-большевиктер — дериг-херексел кылыкчызы Левичев, слесарь Французов болгаш өскелер-даа массаларның ёзулуг-ла баштакчылары турган. Мен оларның-биле кожа ажылдап, болуп турар болуушкуннар дугайында оларның чугааларын үргүлчү дыңнап турган мен. Партияга кирериниң рекомендациязын болгаш амыдыралга айтылганы база-ла олардан алдым. Оон соонда ок-боону холга туткаш, оларның-биле кады Кышкы ордуже чорупкан мен.

Револючу дайынчылар — солдаттар, матростар, ажылчын — кызыл-гвардейжилер бодунуң хөрээнге ханы бүзүрел-биле болгаш дарлакчыларны ажар тиилелгеге идегел-биле оизаланып турган. Дайзыннар-биле шиитпирлиг демиселжириниң аргазын оларга чогум-на ол шынарлар берген.

«Аврора» деп шериг пароходунга Октябрь хүнинеринде аныяк матрос-большевик Александр Белышев комиссарлап турган. Ол мурнунда шериг пароходунга машиннист болуп эжиндирип чораан. Ынчаарга кажан үе келир орта, «Аврораның» комиссары кылдыр томуйлаткан дугайында мандатты Я. М. Свердловтуң бодундан алган болгаш бодунуң бедик ролюн алдарлыы-биле күүсеткен. Шериг пароходунуң мурнунга салдынган харыысалгалыг сорулганы боттандырарынче ол далай шериглерин Шериг-революстуг комитеттин айтыышкыны-биле мобилизаетап шыдаан.

Улуг Октябрьның төөгүлүг хүннеринде революсчу массалар большевиктер партиязын долгандыр ыяк сырый каттышкан болгаш партияның даалгаларын күүседиринге быжыг шиитпирлиг чоруун илереткеннер. А кажан аныяк Совет республикага, кызыл Петроградка айыыл диргелип келгенде, социалистиг күрүнениң Чепсектиг Күштерин организастаар дугайында айтырыг тургустунуп келгенде, революцияның киржикчилериниң хөй-хөй кижилер шериг албанынче эки-тура-биле чорупкан болгаш боттарының салымчолун Советтер чуртунуң армиязыбиле мөңгеде холбаштырганнар. Мен база-ла өске кызыл-гвардейжилербиле кады командылал составының ийнги совет артиллерия курстарынга киргеш, ону 1918 чылдың ноябрьда доостум. Ынчангаш мен хамаатты дайынга кадржаан дайынчы болуп кирдим.

Бистиң чонувус революцияны үндүргеш, бодунуң чаалап алыышкынарын камгалаар ужурга таварышкан. Маңаа-даа Октябрьның дайынчылары маадырлыг чоруктуң көстүп көрбээн үлегер-чижээн көргүскен. Хамаатты дайынның фронтуларынга Ажылчын-тараачын Кызыл Армияның кезектеринге чаалашпаан, олар коммунистериң болгаш улуг Ленинниң удуртканы хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннары-биле кады даштыкы интервентилерни болгаш иштики контрреволюцияны ашкаш, бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгени чаалап алган. А кадыгдошкун тулчуушкунларга каңналган революцияның ол-ла баштайгы киржикчилери тайбың чылдарда беш чылдар планнарының тудугларына карак кызыл ажылдап, колхозтарны болгаш совхозтарны организастап, боттарының бүгү-ле күштерин болгаш билиглерин социалистиг тургузуушкунуң хөрээнге берген. «Партияның өстүргени, революцияның шылгараңгай организакчылары, оон полководчулары болгаш теоретиктери, пропагандистери болгаш ажылагый база культура тургузуушкунуң удуртукчулары социализмни тургузарының хөрээнге улуг салыышкынны киргген» деп «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга» СЭКП ТК-ның Тезистеринде чугаалап турар.

Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээн. Бүгү совет улус Коммунистиг партияның кыйгырыы-биле ыпак Төрээн чуртун камгалаарынче көдүрүп үнген. Октябрь революциязының хөй-хөй солдаттары база катап боо-чепсээн туткаш турупкан. Олар аныяк салгакчыларның дайынчылары-биле кады кожаландыр турупкаш, тулчуушкунче кирип, боттарының байлак болгаш амыдыралчы дуржулгазын оларга дамчыдып берип турган.

Дайын бүрүзүнүң төөгүзү дайынчыларның кайгамчыктыг эрес-дидим чоруктарының үлегер-чижектери-биле байлак болур үүве болгай. Ынчалзажок гитлерлиг эжелекчилерге удур совет дайынчыларның тулчуушкуннарга көргүскени ышкаш, ындыг маадырлыг болгаш карак кызыл чоруктуң массалыг илерээшкини кажан-даа турып көрбээн. Бистиң солдаттарывыс болгаш матростарывыс, сержантылар, старшиналар болгаш офицерлер боттарының маадырлыг, эрес-дидим болгаш коргуш чок чоруу-биле, өлүгжеге туржурунга, амы-тыныы харам чокка дайзынны ажып тиилээринге белепи-биле делегейни кайгаткан. Ындыг шынарга оларны Коммунистиг партия, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуу кижизиткен.

Шаанда чамдык улустарга мыйдыг чаңчыл турган: адазы бодунуң оглунга селемезин берип каап, хоочун дайынчының алдар адын болгаш төлевин кара сагыжың-биле база кортук-бак чоруун-биле бужарттапа деп чагып каар. Ынчангаш оглу база даңгыраан бээр. Боттарының ажы-төлүнге хосталганы чаалап берген революцияның солдаттары күштүг турган бүгү-ле үүлдерин: ханы идейлиг бүзүрелди, ленинчи херектиң шыныныңа чаныш-сыныш чок идегелди, коммунизмниң идеяларынга кызыгаар чок бердинген чорукту аныяк салгакчыларга дамчыдып берген. Ынчаарга шериг хүлээлгезинге шынчыы, революстуг доктаамал серемчилел дээрге, ам Төрээн чурттуң камгалалында турарларга аданың чагыы-дыр, чартык үүс чыл мурнунда Кышкы ордуну штурмнап турганнарының чагыы-дыр.

Баштай революция, а оон соонда хамаатты дайынга болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелге улуг когараалдар-биле чедип алдынган. Бир эвес келир үеде дайынны империалистер кыпсып үндүрүптер болза, аңаа тиилелгени чедип алыры чиик деп болбас. Болбаазыраңгай чепсек болгаш дайынчы техника амдаа дайынчылардан эрес-дидим болгаш быжыг-туруштуг чорукту пегеп турар. Ынчалза-даа совет дайынчыларның амгы салгалының мурнунда адаларның көстүп көрбээн маадырлыг чоруунуң чырыткылаңчак үлегер-чижээ туруп турар. Олар ол үлегер-чижек-биле чепсеглеппп алгаш, бистиң армиявыстың болгаш флодувустуң дайынчы белен чоруун кезээде бедик деңнелге тургузаарлар.

Амдыызында империализм туруп турда, эжелекчи дайыннарның кыжаныы хевээр артар. АКШ-тың Вьетнамда дээрбечи дайыны ол дугайын херечилеп турар. Делегей империализминиң, хамыктың мурнунда америк империализминиң белеткээни, араб улустарга удур Израильдиң чоокта чаагы агрессиязы база-ла ол дугайын чугаалап турар. Ындыг төлээде шыңгыы серемчилелдиг чорук болгаш агрессечилерниң кандыг-даа дизениишкиннеринге ойтур шавыышкын бээринге доктаамал белен турар херек. «Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязыбиле холбаштыр Совет Эвилелиниң политиказының дугайында» СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалында: «империализмниң дайынзырак күштерине болгаш өске чурттарның иштики херектеринге холгаарлаар дээн оларның политиказынга удур моон соңгаар-даа демиселчорудары эргежок чугула-дыр» деп онзалап демдеглээн.

Бодунуң дайынчы белен чоруун болгаш дайынчы аргалының могагшылаг чок бедидери, бистиң чепсектиг Күштеривистиң күчүзүн бүгү хемчег-биле быжыглаары совет дайынчылардан негеттинип турар. Курган чер шериглери болгаш далайжылар, ракетчиктер болгаш артиллеристер, ужудукчулар болгаш танкистер, бүгү-ле шериг тускай эртемниниң төлээлекчилери дайынчы белен чоруун бедидип, быжыг туруштуг болуп, дайынчы мергежилин болбаазыраңгайжыдып, сагылгачурумну болгаш организастыг чоруктуу быжыглап, амгы үениң уран-аргазынга ооренип турар.

Совет эрге-чагырганың чартык үүс чыл оюнга белеткенмишаан, бис эрткен үевисти улуг чоргаарал-биле сактып турар бис. Ол болза Кышкы ордуну штурмнап турган кижилериниң, Ада-чурттуң камгалавышаан, дайынчы албан-хүлээлгени күүседип турар кижилериниң, кижи төрелгетениң аас-кежиктиг келир үезин — коммунизмче орукту салып турар кижилериниң чоргааралы-дыр.

(ПМА).

Төрээн чернің делгемнеринде

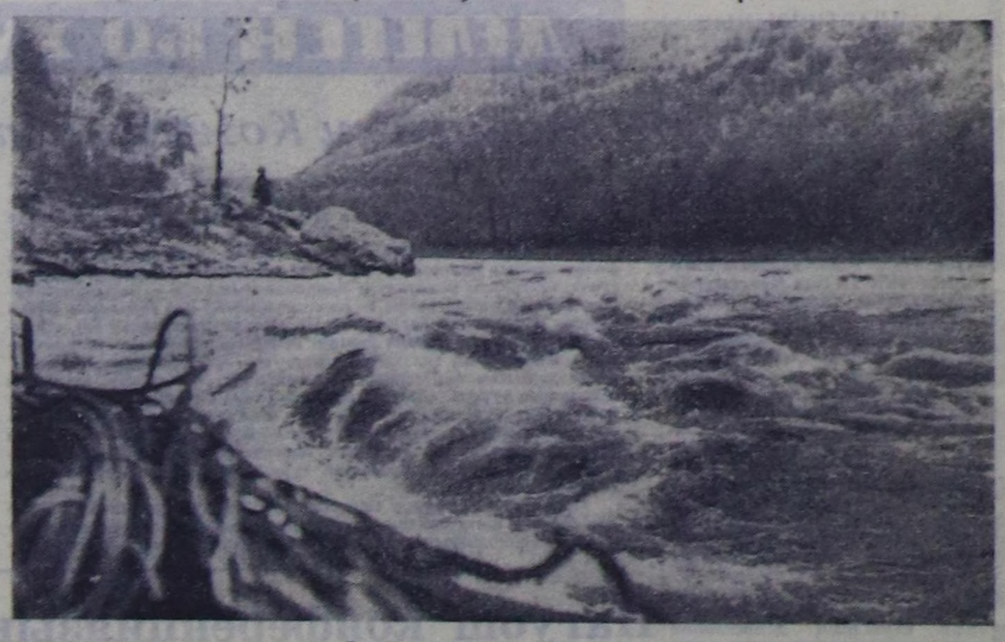

Бии-Хемде Хүттүң ужары. Фото Г. ЧАЩУХИННИИ.

ДАРГАНГА ЧОРААШ...

«Көк-Тей», «Тиилелге», «Межегей», «Сукпак» совхозтарның болгаш дуржулга станциязының хову турлаглары чоокшулажып, ол ажылагыйларының тараа шөлдери белдирлежи берген, комбайннарның, тракторларның даажы дүне-даа, хүндүс-даа үзүлбейн турар чериндe «Сукпак» совхозтуң шаңы бар. Ында дарганнаар черде маска даажы бо-ла каңгыырткайны берген турар. Аңаа кире бээрге хоочун дарган Эртине Шагжыевич Монгуш бо турар.

Оон канчаар ажылдап турарын, черле амыдырал байдалын айтыраргa бодунуң дугайында чугаалап хөөрээр хөөнү чок. «Кижилерден онзаланыр менде үүү боор» дээнзиг олургулаар. Оон-биле чугаалажып олурувуста, совхозтуң кодан малының өргелекчизи Монгуш Даңзы-Белек кирип келди. Ол кижим Эртине Шагжыевичиниң дугайында чугаалай берген:

— Боларның адазы Шагжы деп кижи ховар шевер кижи чораан: дарганнаар, чазаныр ...Ынчаарга Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхозка бир-ле чылын ол ирей чедип келген. Оон билир мергежилин дыңнаан, оон айтырган:

— Биске дарганнап көрзүңерге кандыгыл?

— Ынчаайн харын — бодум-даа дарганнаар мен, оглум бар, ону база дарганнаарының хөрээнге өөредип каайн, ажыл-үүле деп үүве салгалдыг болгай.

Шагжы ирейниң ол өөредип каан оглу ам боду шылгаңгай дарган болу берген, совхозтуң дарганнаар черин эелеп турары харын бо. Дарганның херекселдерин сонуургап көрдүвүс. Хөрүк, чаныы, ызырар кыскаш болгаш демир согар дөжүлер, янзы-бүрү хемчээлдиг маскалар, кызар херекселдер, демир хирээзи, үттээш, ээриц кылыр үүлдер... Адактың сөөлүнде шоочалыг шкаф ажыдыпкан, оон иштинде дарган кижиниң янзы-бүрү херекселдерин аайлаштыр чыскаагылап каан. Бо үүлдерни көрүп турувуста, Эртине Шагжыевич сактып чугаалай-дыр:

— Мээн ачам дарганнап турар аныяк үеэинде багай өшкү кежи тулып хөрүктүг чораан. Чазын мезил баштыг ыяш андазынның чер чарар бажында демир, шойну холуштур кудуп, сырыладып турган кылып, бир-ийи хүн ажылдап чорда-ла, демир аймаа төнүп калыр, оон соонда ону тыптынып, диленип шаг-ла болур турган. Ам көрбес силер бе. Каңдыг-даа херексел бар-дыр.

Бо чугааны дыңнаап, дарганның кылыр ажылдарын боданы бердим. Тракторнуң, комбайнның каңдыг-даа кезээнге үрелиг болуп, эде кылыр азы үрелген кезектин мурнуку байдалын ол хевээр катап тургузар болгаш өске-даа үүлдер таваржы бергенде, механизаторлар дарганынга бүзүрээр болгаш ооэу херектиг үүлдерни ол дораан кылып каар.

Эртинге Шагжыевич бо чайын көдээ ажыл-агый машиналары септеп чайлаан. Аңаа берген даалганы ол ыяап күүседир. «Машинаның каңдыг бир кезээн ынча шактың азы ынча хонуктуң иштинде кылып бер деп дааага бердингенде, ону айткан хуусаазының ыяап-ла бетинде күүседип турар мен» деп дарган чугаалап орар.

— Ажылым аайы ындыг кижидир мен ийин, ынча хуу күүседир мен дээр арга чок, чүгле чогуур өйүнде, шынарлыг кылдыр кылып бээр, ынчангаш ажылга үзүктелиишкин болдурбас дээш кызыдар кижи мен—деп, ол чугаалай-дыр.

Ам бо хүннерде, юбилейлиг чылдың дүжүдүн ажаап ап турар үеде дарган тараажылар-биле кады базала, оон сөзү-биле алырга, «уйгу-чыдын дивейн» ажылдап турар. «Комбайн, трактор башкарбас-даа бол, машиналарга тараа чудуруп турбас-даа бол, ажаап алыышкынның каңдыг бир машиназынга үрелиг болу бергенде, ону кылчып бергеш олурарга сегкилге эки-дир, чоннуң тараа ажаап алыышкынынга база киржип турар-дыр мен, ынчангаш Төрээн чуртумга бараан болуп турарым ол кылдыр кижи бодаар-дыр» деп бодунуң бодалын дарган ынчаар чугаалагылаар-дыр.

Дарганның чонга херектиг, кызымак күш-ажылын эки үнелеп көргенин ол «черле утпас мен, өөрүшкүм улуг, моон соңгаар-даа бүгү күжүмну долузу-биле берип ажылдаар мен» деп медеглеп орар, ол үүл дээрге эрткен чылын ону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндулел бижии-биле шаңнаан.

— Бодум 1917 чылда төрүттүнген, Улуг Октябрьның ою-биле чажыт кижи болгай мен, оон хараазылда бо чылын ийи дапкыр байырлал демдеглээр кижи мен, ынчангаш юбилейлиг чылда менээ хамаарышкан бүгү онаалгаларны тергинин шынарлыг, чогуур өйүнде күүседир дээш күжүм харамнанмас мен—деп, ужуражыышкынывыстың төнчүзүнде Эртине Шагжыевич чугаалады. Ол ажылынга улуг чедиишкиннерлиг болурун аңаа күүзээр бис.

Сарыглар АЛЕЕТ.

А. А. Пальмбахка тураскаал кылдыр

Чечектерни долгандыр хаажылай салгылап каан улуг чурук. Ында угаанныг, чидиг болгаш өткүт карактар кижиже көрүп орар. Ол—эртемден, чогаалчы, башкы, профессор А. А. Пальмбах-тыр.

Сентябрьның 11-де, оон төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлааны-биле хөлбаштыр, Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң хуралдаар залынга Кызыл хоорайның хөй-ниитизинин төлээлекчилери тыва чогаалга болгаш эртемге хөйну кылган ол хүндүлүг кижиниң тураскаалын демдеглээр дээш чыглып келгеннер.

А. А. Пальмбахтың Тывага ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди филология эртемниринин кандидады Д. А. Монгуш кылган. Ол коммунистиг амыдыралының, тыва чечен чогаалга оон киирген салыышкынының дугайында филология эртемнериниң кандидады М. А. Хадаханэ тодаргай илеткелди кылган. Тыва кижилерниң хүндүлел-биле «Башкы» деп адаар ол кижизиниң дугайында сактыышкыннарны оонбиле үр үеде кады ажылдап чораан чогаалчы С. А. Сарыг-оол, пенсионер С. Т. Тапов олар ол хуралга чугаалааннар.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары, чогаалчы С. К. Тока оон дугайында допчу үүве чугаалаап, хуралды хаггаан.

С. САЛЧАК.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

Юбилейлиг чылда «Улуг-Хая» совхозтуң тараазы эки дүжүттү берип турар. Августуң сөөлгү хүннеринде совхозтуң кол тараалан салбыры Арыг-Бажында комбайннардан тараа сөөрткен машиналар дүн-хүн чок төп шаңче шуужуп кээп турар. Ийиш хүн иштинде 500 ажыг тонна тараа ажаап алдынган.

Арыг-Бажы 8 чыл школазының 70 ажыг өөреникчилери төп шаңда тараа сайгарарынга эрткен дыштаныр хүнде шефтээшкинни кылган. Ол ажылга 5, 6, 7 класстарның өөреникчилери эки киришкеннер. Школаның херээжен башкылары, ажылчыннары Кес деп черде тараажылар чурттаар ийи бажыңны чугайлап бергеннер. Ол ажылды Арыг-Бажы суурда херээженнер чөвүлелиниң дартазы Александра Серап эки организастаан.

Школада партия организациязының удуртулгазы-биле Арыг-Бажында төп шаңга школаның башкылары агитхуудустарны үндүрүп, шаңга дежурныйлаарынга дузалап турарлар. Эрткен дыштаныр хүнде агитхуудусту школа башкызы Алдын-оол Серап үндүрген. Школа коллективи күскү дүжүт ажаалдазынга шефтээшкиннерни дыштаныр хүн санында кылып, юбилейлиг чылдың дүжүдүн чидириг чокка ажаап алырынга боттарының үлүүн киирип турарлар.

О. ЯН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Э ш - х у у з у - б и л е

Сентябрь 10-да «Хүреш» стадионга «Спартак» болгаш «Пограничник» командаларның аразында эш-хуузунуң ужуражылгазы болган. Оюн спартакчыларның чидиг атаказы-биле эгелээн болгаш баштайгы минуталарда олар санны ажыткан. Бирги бөмбүкту «Спартактың» халдакчызы Юрий Белостоков киир тепкен.

Оюн улам чидигленген. Кызыгааржылар «Спартак» командазының хаалгазының чоогунга үңмерлежип келгилээр апарган. Ынчалза-даа халдакчыларның ылаптыг эвес тевиглериниң ужурундан ол эки үелер ажыглаттынмайн баргылаан.

Чапсар сөөлүнде кызыгааржылар спартакчыларны база катап чидиг атакалап эгелээн. Баштайгы беш минутада-ла шериглериниң төп халдакчызы Евгений Бурматов харыы бөмбүкту киирген. Ынчалзажок, спартакчылар удур халдаашкын кылып, идепкейлиг ойнаан, база ийи санныг апарган. Ынчангаш оюн 3:1 санныг, «Спартак» командазының тиилелгези-биле доозулган.

М. ГАМИДОВ.

Тыва орук-тудуг эргелели

Кызылга болгаш республиканың районнарынга ажылдаарларны чалап тур: дизель-биле ажылдаар хөделдирикчилер септээр слесарь-мотористер, бызаңчылар, ажылчыннар, будукчулар, чүүк автомашиналарынга болгаш автобустарга ажылдаар чолаачылар, Э-153, Э-155 болгаш Э-652 экскаваторларга ажылдаар машинистер, автокранчылар, электрогаз каннакчылары херек.

Таңды болгаш Барыын-Хемчик районнарга ажылдаар ажылчыннар, бульдозер, скрепер, автогрейдер, мотокаток болгаш грейдер-элеватор машинистери негеттинип турар.

Кээп дугуржуп алыр чери: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу, 127. Телефону 34-63.

Хову турлаанга арыг-шеверни сагыңар

Хову турлаан ында ажылдап турар бригадаларның хову участогунуң ортузун бодап, дөң черге тулаадан (3 километрден чоокшулатпайн) ырады, доозуннуң оруктан 100 метрден чоок эвес черге тудары чугула. Хову турлаа арыг чоогунга турар болза улам эки.

Хову турлаанга колдуунда чадагай сугпардан — хем суундан болгаш кудуктан суг алыр апаар.

Ижер сугну ыяавыла хааглыг савага, демир азы ыяш досжаарларга тургузар. Чадагай черден суг ап ижерде, ыяавыла хлор чугайы чажып азы хайындырып тургаш халдавыр чок болдуруп алыр.

Хову турлаанга ниитиниң чемненилгезин эки организастаары колхозчуларның кадыкшылынга улуг ужур-дузалыг. Хову турлаанга кухняны албаннаар черден, чуунду оңгарындан болгаш мал турар черден бети дээрге-ле 50 метр озалааш кылдыр кылыр ужурлуг.

Аъш-чем аймаан кухняга тускай савага шыгжаар; эътти болгаш балыкты таарыштыр кылган хааржактарга, хлебти арыг шоодайга, сүттү баалыңныг савага азы тускай бидонга тургузар. Үрелиичел чемнерни бир хонукка четчир кылдыр таарыштыр эгиеп ап турар. Чемни шой паштарга азы баалыңныг сакпыңнарга белеткээр ужурлуг.

Белеткеп каан чемни дуглаглыг черге шыгжаары чугула, 4 шактан эртир шыгжавас, а соок чемнерни (винегретти) 2 шактан ажыр шыгжавас. Бир эвес хайындырып каан чемни хондур арттырар дизе ону соок черге шыгжаар; чиириниң мурнунда (быдааны, мүнү) 10—15 минутада хайындырып чылыдар, а ийиги чемнерни (эътти, балыкты) база катап хайындырар.

Кухня ажылдакчылары болгаш чемненип турар кижилер тус-тузунда чунар демирлиг болур ужурлуг.

Кухняга болгаш столоваяга-даа сөөктер, хемиричилер-биле демисежириниң хемчеглерин алыры чугула.

Хову турлаанга бок-сактың, чем артынчыларының кайы-хамаан чок чыттазынче онза кичээнгей салыр.

Хову турлаанга колхозчуларның санитарлыг бот-тывынгыр чоруунче улуг кичээнгей салыр херек. Колхозчулар турлага санитарияның баштайгы дузаламчызының эки ажылдаарынче сагыш салыр, херек апарза озал-ондак болган таварылгада эмчи келгиже баштайгы дузаны чедирип билири чугула.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Кызылдың пассажирлер ажыл-агыйы 1-2 чергенин чолаачыларын, ажылчыннарны, одакчыларны, хүлчүлерни чалап тур.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Алёшкиниң аңнаашкыны» 10, «Фантомас» (2-ги серизы) 12, 2, 4, 5.55, 7.50, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Гераклдың эрес чоруу» 3, 7, «Угбашкылар» 5, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ракеталар ушпас ужурлуг» 10, 12, 2, «Херээженнер» 3.50, 7.40, «Кыңчыктырбас барымдаалар» 5.40, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шыпшыңда чеди нота» 3, 7, «Чурттанга-даа эки-дир, ачый!» 5, 9 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, кодээ ажыл-агый киллизинин 21-47, чаетоут киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер база совет тургузут болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганга 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, 1.).

Солун неделяда алды катап үнер

ТС—01300.